Екатерина Тогониӡе
Роин Агрба
Тамерлан Тадтаев
Гәында Сақаниа
Ҭамара Ҭерашвили
Мариам Хидашели
Алан Цхурбаев
Даҭо Турашвили

Раҧхьатәи ашьаҿа

EUROPEAN UNION

UN WOMEN

РАҦХЬАТӘИ АШЬАҾА

EUROPEAN UNION

UN WOMEN

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women

«Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» (UN Women) – Еиду Амилаҭқәа Реилазаара иагенствоуп, аус ауеит агендертә еиҟарара аиқәыршәареи аҳәса рпотенциал аизырҳареи рзы. Аиҿкаара аԥҵан адунеиаҿ аҳәсеи аԥҳәызбацәеи ринтересқәа рыхьчареи, урҭ рзы аԥыжәара змоу аҳасабтәқәа рынагӡараҿы рыдгылареи азы.

«Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» Еиду Амилаҭқәа реилазаара иалоу аҳәынҭқарракәа ирыцхраауеит урҭ рҿы агендертә еиҟарара астандартқәа раԥҵара апроцессаҿ, аусрыцнауеит аҳәынҭқарракәа рхадацәеи ауаажәларратәеилазаарақәеи абарҭ астандартқәеи, иашьашәалоу азакәанԥҵареи, апрограммақәеи, амаҵзуреи раԥҵараҿы.

«Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» – аԥсҭазаара аусхкқәа зегьы рҿы аҳәса еиҟараны рхалархәра иацхраауеит, иаҳа хшыҩзышьҭра рызнауеит ихадароу хәхырхарҭак: аҳәса раԥхьагылареи рхалархәреи ауажәларратә ԥсҭазаараҿы; урҭ мчылатәи рызныҟәара наӡаӡа аԥыхра; аҭынчреи ашәарҭадареи рызҵаарақәа рыӡбараҿ урҭ ԥымкрада рхалархәра; аҳәса реономикатә лшарақәа рырҭбаара; агендертә еиҟарара апринципқәа рхархәара, аҳәынҭқарра абиуџьет ахиааларeи аҿиареи апроцесс аҿы ахадаратә ҵакы змоу аԥыжәара аҳасабла.

Иара убас, «Еиду Амилаҭқәа реилазаара – Аҳәса» еиҿнакааует, егьацхраауеит Еиду Амилаҭқәа Реилазаара асистемаҿ агендертә еиҟарара аиқәыршәара.

Ари акьыԥхь аҿы иарбоу агәаанагарақәа авторцәа иртәуп, иақәымшәаргьы ауеит «Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» апозициа, Еиду Амилаҭқәа Реилазаара мамзаргьы уи иалоу аиҿкаарақәа руакы апозициа.

Анҵамҭа акьыԥхь иазырхиоуп «Агендертә еиҟарара аиқәыршәара иазку аиновациатә хаԥшьгара» ҳәа захьӡу «Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» апроект аҳәаақәа ирҭагӡаны, Евроеидгыла афинанстә цхыраарала.

Ари анҵамҭа аҵакы азы хаҭала аҭак рыԥхықәуп уи авторцәа, Евроеидгыла апозициа ауп ҳәа зынӡаскгьы иԥхьаӡатәӡам.

Аԥсуа бызшәахьы еиҭалгеит Есма Кокосқьыр-ԥҳа
Аредакторцәа: Есма Кокосқьыр-ԥҳа

«Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» (UN Women) 2015
ISBN 978-9941-0-8220-7

АҬАКЫ

АЛҬШӘА
Лаша Буӡаӡе 4

АПЛАНЕТАҚӘА РСИМФОНИА
Екатерина Тогониӡе 8

ИШЫЗ АВГУСТ 8
Роин Агрба 18

АҬӘИГЪРЫГА
Тамерлан Тадтаев 24

ВИКИ, АӃӘА, БАРСЕЛОНА
Даҭо Турашвили 31

АХӘЫЧҶЫ ДАНҬӘЫУО
Гәында Сақаниа 36

ХЬАҬЫРҬА ЫӃАЗАМ
Ҭамара Ҭерашвили 39

АБАӠЫР
Мариам Хидашели 46

ИГЪСЫҼУ АҬАҬӠӘЫРКРА
Алан Цхурбаев 50

АЛЦШӘА

Зегь реиҳа иманшәаламкәа иҟаз убри акәын, ҳара акгьы ахьаҳзымдыруаз урҭ рзы.

«Урҭ» изустцәада?

«Урҭ» – аиҟәгаратә шықәсқәа, ашәара, агәалақәа, агәазыҳәара аҟамзаара, ақәмақарра, агәеилашәара, ацәымҕра… Ауаа ахҭысқәа зегьы еиҧшны ианрыхәаҧшуаз аамҭа, 90-тәи ашықәсқәа ирхылцшьҭран иаанхаз.

Арҭ ахҭысқәа, иҧсхьоу алозунгқәа рҿы ижыу, ацитатқәа, алкаақәа: «Аҧсны ҳара ҳхьаа», «Ацакырадгьылтә акзаара аиҭашьақәыргылара», «Асепаратистцәа», «Ҳара ҳәарада иҳархынҳәуеит изу ацакырадгьылқәа». Ҩажәа шықәса инареиҳаны идыдуеит иаҳхыкны «Аҧсны ҳара ҳхьааул».

Ҳара ари ҳаҳахьеит инымцәаӡо хыҧхьаӡарала, еиуеиҧшым формала… Акраацуеит акгьы ҳмыхьуеижьҭеи, абри еиҧшу ҿыц-ҿыцла ианҳаҳауа, мамзаргьы иашьашәалоу анаабо.

Арҭ ажәа ҧсқәа зынӡа иқәырцеит ауаа рҭоурых иашақәа.

Шықәсқәак раҧхьа сара избеит зыҧштәы цахьаз аплакат ианыз ажәақәа, аӡыргаратә банер еиҧшыз «Иаҳхаҳмырштып Аҧсны».

Исгәалашәоит, сара сазхәыцит: «Иззыҟацада ари аҩыра?». Дарбан изхымыштраны иҟоу? Мамзаргьы иарбану?

Иаадыруазеи ҳара аибашьра иазкны? Иарбан иаҳхаҳмырштуа, иарбан ҳахшыҩ иалаҳцо? Мамзаргьы иаадыруазеи «урҭ» рзы – иахьатәи аҧсуаа, ауаҧсаа ирызкны – хыхьлатәи аидеологиала еибаркыу, амассатә информациа иаҳзаанаго адырраҭаракәа рыда.

Еилкаахеит сара хаҭала издыруа шырацәам «урҭ» ирызкны.

2014 шықәса оқтиабр 15 рзы Сҭампыл раҧхьаӡа акәны аҧсуа цәҟьақәа Аҟәантә, ауаҧсаа Цхинвалынтә, Владикавказынтә сырҧылеит. Раҧхьаӡатәи аиҧылара џьшьахәыран – аҧсуаа иҧханы рхаҿы рхаччо

ҳара иаҳҧылеит, ауаҧсаа рахьынтә аиҧылара иалахәыз аӡә иаразнак даасацәажәеит ақыртуа бызшәала. Уртҭ автоматқәа рықәӡамыз: рылахь ма рӡамҩақәа рҿы итҭыхны ианӡамызт шәыга ҟаҧшьыла Путин исахьа: уртҭ ҳара иҳаиҧшын, рхы мҩаҧыргон сара ишымҩаҧызгоз еиҧшцәҟьа.

Ганкахьала сара сҟазаратә ҧышәа, даҽа ганкахьала, даҽа ҟазарак иазкыу ауаа рҧышәа ари аҩыза аиҧыларақәа ирышьцылахьо, есымша агәра снаргоит ашәҟәыҩҩцәа, мамазаргьы аҟазара иазааигәо ауаа, иаҳа имарианы, ирласны ишырҧшаауа азеиҧш бызшәа, зыҧстҭазаараҿ акыр збахьоу ажурналистцәеи аполитикцәеи рааста.

Иагьа ус иҟазаргьы, сара агәра ганы сыҟоуп ашәҟәыҩҩцәа зегь реиҳа иразу уааны ишыҟоу адгьыл аҿы, иахьанӡагьы иҵьасшьоит: аҧсуаагь ауаҧсаагь ахыччон ҳара ақыртқәаагь ҳазхыччоз, ҳара иаҳгәамҧхоз афатә даргьы иргәаҧхомызт.

Ҳәарада, ҳара ҳреиҧшымызт ҧытҩык ақыртуа шәҟәыҩҩцәа, мамзаргьы активтә асоциалтә ҧстәқәа, зхаҿсахьа асабрада иаҵаҵәахыу ауаажәларратә усзуҩцәа 90-тәи ашықәсқәа раантәиқәа, ҭакҧхықәрада, гәымбылҵьбарала иаҳәоз «Аҧсуаа иахьынтәааз аҭыҧ ахь ихынҳәырц», «Аҧсуаа мышкала ақыртуа дгьыл иқәҵырц».

Абри ала ҧыхьатәи агәаанагара, уи аҩыза ыҟаҵәҟьазаргьы, аибадырра ашьҭахь хадара ацәызит.

Ҳара ҳҿы акәымкәа, арегионаҿ апроблемақәа шыҟоу иубартә иҟан Сҭампыл ҳаанӡагьы: ҳаиҧылара иахган (аҧсуаа аҳәынтқарра ахада далырхәуан), шәҟәыҩҩык, Қырҭтәылантәи Сҭампылҟа иаауаз, Қарҭ аҳаирбаҕәазаҿ даанкылан, дырхынҳәын Урыстәылаҟа, ҧыхьатәи боевикуп ҳәа дыҧхьаӡаны.

«Ашәҟәыҩҩы – абоевик» ииулакгьы ҳара ҳҟынӡа даaӡеит ҩымш дагханы, кыраамҭа зегьы ирччон, иреиҳәон заку гәаҟрақәоу ихигаз, ҧшьереиск шиҧсахыз (уи адагьы аҳаирплан дшацәшәоз), иҳәон даара дышшәоз ақыртуа полициаа уажәы адунеи аҳаирбаҕәазақәа рахь ифотосахьа дәықәрҵар, адырга аҭаны «ҧыхьатәи абоевик» ҳәа.

Исыздыруам ари ахҭыс ҽыц арбахо иарбамхо иара наҟ-наҟтәи иажәабжьк мамзаргьы икиносахьак аҿы, аха ҳара ҳаизга азы иара иишыз атекс, сара

сзы иреиҕьу жәабжьны иҟалеит.

Игәныскылеит ишьахәӡоу Владикавказтәи ашәҟәыҩ ҟәыҧш иажәабжь уи иҭаацәареи иареи Қырҭтәыла иқәымҵыр ада ҧсыхәа амамкәа ишыҟалаз ахҭыс иазкны, 90-тәи ашықәсқәа рзы урҭ даара ишаршәаз ақырҭуа милаҭеилыхра.

Ҳара, ақырҭқәа ҳзы ус баша ажәаны иҳәаз даҽа шьоукы рзы ҧсҭазааратә шәартаран: ҳара ҳзы шьоукы «рмилаҭеилыхра» ус баша риторикан, аха иқырҭуамыз рыҩны-ргәара кажьны наӡаӡа ақәҵра рыднаҵон.

Иҟалап ари мҩаҧысуазтҭгьы инеизакны зехьынџьара, аха сара сгәы иаанагоит ари аетно-фашизм иаҵаныҳәоз хыҧхьаӡарала имаҷзаргьы, зегь дара ракәын ауаажәларраҿы рымчхара ыҟан, мамзаргьы урҭ инарыгӡон хаҭалатәи амчхаратә усбартақәа рыдҵа, абри ашәҟәаҿы иарбам ҳәынтқаррак аҟынтәи. Аха егьуҳәаргьы, ҳәсеи хацәеи змилаттә ҧыжәара иашьны иҟақәаз егьырҭ амилатқәа рааста, аусбарҭа чыдақәа рхалагалара адагьы, ааҧсарада иҳәҳәаны еицҿыртуан ҿыц ииз аҳәынтқарра ақәхга алозунгқәа.

Исхаштуам аиҧылара иалахәыз аӡәы иажәақәа, уи иҿыцны игәалаиршәеит имариаӡоушәа иубо ахшыҩҵак: уеазкы уиацәажәарц ужәлар мамзаргьы уҳәынтқарра зны изабашьуаз. Амала хыхь итәоу зыхьӡ ҳәам ҳәынтқаррак ачинуаа ишабжьырго ала акәымкәа (ақырҭқәа ишиашоу ирацәажәароуп аҧсуааи ауаҧсааи ҳәа), Аҧсни Аахыҵ Уаҧстәылеи ирықәынхо ауааҧсыра рхатә принципқәеи рхатә ҭоурыхи шрымоу еилкааны. Ари зыхьӡ ҳәам аҳәынтқарра ачинуаа ракәзар ҟалап зегьы реиҳа иазыҳаҵҳаҵо ари аҩыза аимадарақәа рыҟамлара.

Ҳара, Қырҭтәыла ауааҧсыра даараӡа ҳаргәааауеит Урыстәыла анапхгара ианырҳәо ақырҭқәа ирымоу ауадаҩрақәа рызбара дареи мраҭашәареи ирусуп ҳәа, убасҵәҟьоуп аҧсуааи ауаҧсааи рзы ишыхьымӡҕу ақырҭуа напхгара иааҟәымҵӡакәа ирҳәо аҧсуааи ауаҧсааи ргәаанагара акгьы иаанагом ҳәа.

Зацәажәара иаҧсоу иаҧсами азҵааразы акыраамҭа аимак – аиҿак мҩаҧаагар алшоит, аха сара агәра ганы сыҟоуп аказы, сара исыздыруам доусы рлахьынҵа ахьырызбо, избанзар доусы рхатә лахьынҵа рымоуп – дарбанзаалак хазы иҟоу ауаҩы иеиҧшҵәҟьа ажәлар зегьы.

Иҟазар алшара аӡәы зацәык убжьы иаҳартә, уи алшара ухы иархәа, избанзар уи аӡәы ишьҭахь дҟалоит аҩбатәи, ахҧатәи.
Сҭампыл ҳара аӡәык–ҩыцьак ҳаҟамызт, уа жәохәҩык ҳаизеит.

Аиҧылара иалахәыз ҳаиҳараҩык ҳашәҟәыҩҩцәан азы акы ааҩыр акәын. Аибашьра, аҧҳәыс лроль аибашьраҿы, тема хаданы излаҟаз ала, сара, аиҧылара амҩаҧгаҩ лыцмҩаҧгаҩ иаҳасабла (аиҧылара сыцмҩаҧылгон ирландиатәи ашәҟәыҩҩы Сиузен Маккеи), аиҧылара алахәылацәа сшеит ҩыџьа-ҩыџьала, срыҳәеит дара – дара аибашьра иалацәажәарц, аибашьраантәи рхатә ҧышәа еиҭарҳәарц. Анаҩсан сара ирыдызгалеит ргәалашәаракәа еимырдарц, нас хаҭа – хаҭала еиҭарҳәарц аӡәи-аӡәи рҭоурых актәи ахаҿы ала.

Хаҭала, аҧсуа шәҟәыҩҩы еиҭеиҳәар акәын акырҭуа шәҟәыҩҩы иҭоурых, акырҭуа – аҧсуа иҭоурых, ауаҧс – аҧсуа убас иџегьы.

Убри иалҵшәаны, ашәҟәыҩҩцәа атекст абзоурала ирылдыршеит атәым ҧышәа ахархәара, ирҩит ажәабжьқәа абри ашәҟәаҿы иаҳкьыҧхьыз.

Шьоукы абарҭ апринципқәа иаҳа ирацәаны ирықәныҟәеит, шьоукы иаҳа еиҵаны, зегь дара роуп аҵыхәтәаны ҳара иҳауит бжьылеи, стильлеи ихаҭалатәу ажәабжьқәа ааба, урҭ уанрыҧхьалак, равторцәа мацара ракәымкәа, ҳара ҳхаҭаракәагьы иаҳа ибзианы ишеилаҳкаауа агәра ганы сыҟоуп.

Аҵыхәтәаны. Ҳара иҳалшомызт ҳара–ҳара ҳаибадырра «Еиду Амилаҭқәа Реилазаара – Аҳәса» акәымзҭгьы, иҟәышу уи ахаҭарнакцәа роуп изыбзоуроу ари аидеиа – ашәҟәыҩҩцәа дара–дара еиҧылеит, ажәа иахылҵит абри ашәҟәы, аҵыхәтәантәи лҵшәаны.

Убри азы ҳара хаҭала урҭ ҭабуп ҳәа раҳҳәоит!

Уи ада иаҳҳәарц иаҳҭахыз зегьы ашәҟәы аҿы иарбоуп.

ЛАША БУӠАЗЕ
Ашәҟәыҩҩы

АПЛАНЕТАҚӘА РСИМФОНИА

ЕКАТЕРИНА ТОГОНИЗЕ

Ара аӡәгьы амц иҳәаӡом. Аӡәгьы акагьы дахьхәӡом, дгәырҕьом, игәгьы дыҕьуам… Ара иҟам аамҭа анырра, иҟам аҧхьаӡаратә кәаҧ, ара ҭынчроуп. Наса аудионҵамҭақәа мцны иҟалеит… Адгьыл аҿы ирацәаны ишыҟалало еиҧшҵәҟьа.

Уи аҧҳәыс, Асида, лхы дацәажәоит… Ауаа абжьааҧны ишуацәажәо еиҧш акәымкәа: атон, ажәақәа азыҧшааны, зны иҿахҵәо, нас инацҵо ахшыҩҵак, аӡырҩҩы ишидикыло аинстинктла дацклаҧшныж ара зегьы ҽакала иҟан.

Ара аҭоурых ахы еиҭанаҳәоит. Ари аҧҳәыс лоуп – «Асида» ҳәа захьӡу аҭоурых. Аҭоурых, лагарҭеи нҵәамҭеи змам…

Абас ала, сара соуп аҭоурых «21». Сара Асида сакәӡамызт, избанзар ари аҭоурых сара истәымызт, сара уи сацәыҧхашьон.

Сыламыс саргәаҟәан убри азы, сыҩны кажьны сахьымцацыз азы, ахаан саанымхацызт аҧхынтәи ҵкы заҵәала, аҧхын еимаала, ахаан смыҩыцызт идәықәлахьаз, иахьшәарҭамыз аҭыҧ ахь ауаа згоз автобус сашьҭаланы, сааигәа дымтәацызт згәы каҳахьаз аҧҳәыс, ҩыџьа еициз ҧшьымз зхыҵуаз лхәыҷқәа лнапы иахаршәаны, автобус аҵыхәтәантәи ааҿасырҭаҿ ари аҧҳәыс сара дысмазҵаацызт схы абазгари ҳәа.

Ааи, абри атәы еиҭалҳәон Асида. Аибашьра ишалагаз, уи ажәабжь ателехәаҧшрала ишлаҳаз егьырҭ реиҧш. Лара лан лаҳәшьеи ландуи рҿы дыҟан сасра, акрыфара даҿын.

Минуҭқәак рышьҭахь ашә асбжьы геит, дааҩналеит лхаҵа автомат кны.

Асида лхаҵа дсахаҭыхӷын, иҟалап уи раӡхьаӡа акәны автомат икызар.

Зегьы мӷаӡысуан цҵакрала, зхәыцрада. Аханатә ауаа ируша рзымдыруа иқәын, ақәӡара мацара иазхәыцуан, хаҵареи ӡҳәысреи, ақәреи, аӡсареи инарықәыршәаны.

Асида лхаҵеи лареи хшара дрымамызт. Асида лыӷны ашҭаҿы лхәыҷқәа лгәы иадырҕәҕәаланы изкыз, иаҭа маҭәақәак ирыҵыз аӡҳәыс данылба, лгәы нҭыӡсааит. Аҳәсеи ахәыҷқәеи ақалақь излалыргоз автобус аҿы атәарҭа ҭыӡқәа зегьы аанкылан – лара дазхәыцит аиқәырхара иаҳа ишрыхәҭоу аҳәсеи ахәыҷқәеи. Акыршықәса рыбжьара лара лцәалтәымра кырынтә ибгахьан изыхҟьаз еилкаамкәа. Издыруада урҭ иираны изыҟамыз…

Апланета ахьынӡанаӡааӡо аҟынтәи абжьқәа зныз Нато аудионҵамҭа сара исаҳаит аинтернет ала, иҭазӷын, абжьқәа сырзыӡырӷуан алымҳахаҵақәа рыла. Георги раӡхьа сара сгәеимҭаӡеит, аха имаӡаз акосмостә бжьқәа рзыӡырӷра сгәы ишаахәоз ангәеиҭа, агәеилашәара далагеит, ҳәарас иаҭахузеи, уи азыӡырӷра иаахҵәаны саҟәыҵырц сыдиҵеит. Уи игхон, ицәыӡуан иара иитәыз акы – аамҭа, азхьаӡшра, афантазиа. Сара уи агәырҕьара снаҭомызт.

Аиашаҵәҟьаз, сара сыӡсыӡ сызгомызт, сара исҭахын иҿыцыз акы, ааҭгыларак, амузыка, акино, мамзаргьы даҿакы… Анеиааира, мамзаргьы схы сақәиҭны сӷызцәа рӡылара, баша ауаа ҿыцқәа… нас схынҳәырц схахьы, схынҳәырц иара иахь ҿыц иблахкразы.

Сара сықьынцыцра иара шаҟа игәы ӡнажәоз аҟара, сара иаҳа-иаҳа иара сицәыхарахон. Георги сара дысхыбаауан, сыгәрагара даҟәыҵит: дгәырӷон, игәырӷа асимфониа иахҟьазшәа игәы иабон, нас дсазҵаауа далагеит – ари аудионҵамҭа сызҭада, дарбану ҳәа, сара аинтернет аҿы сшақәшәаз иасымҳәахьеи, ари цәгьарас иамоузеи?

Сара саныхәычҷыз инаркны бзиа избон амыдаҕьцәа азыӡырӷра. Сара еснагь амшынахь исыхон. Избан?

Избанзар амшын ҭәуп бзиабарала, уи абзиабараз ишәаҳәоит, уи уашьышьуеит, уи иадыруеит амаӡақәа зегьы, аҟәыҕарақәа. Амшын иара ахаҭа бзиабароуп. Сыӡсаны иаҳа ҵаҟа санҭалоз иара сацәажәон, иаҳа зыгәра згоз ӷызак еиӡш, иара исанаҳәон зегь реиҳа ихадаз ажәақәа…

Уи сыцхраауан сара сҿыртынчраҿы, саагьсара схыхраҿы. Уи анапы ҕәҕәақәа, анапы шьышьқәа рыгәра ганы, унапы еиҵыхны уазыӡырҩы уи агьсыгьлагаҩагара, нас утыҵны аҟәарахьы уанныкәлалак уара даҿакала уҟалоит.

Апланетақәа рсимфониа сара исгәаланаршәоит амшын, уи бзиабароуп.

Сара цәгьарас иҟасҵоз? Сшьапқәа сыҵагьсаны акресло аҿы стәан. Георги ҳамҭас исиҭаз ажакет аҵьыба иҭан иара иаахәамҭа амобилтә ҭел алымҳахаҵақәа ацны. Исхаз апанамка цәыш схасырҕәҕәаан сгьынҵа аҟынӡа, иҟалап ус сара исзыманшәалазҭгьы, зны-зынла хыхь сҩахон наҟ агьшразы, иалысхәаан ихараз акәагь, сахәагьшуан ашьха ҳарак ацәқәа хәҭак, акорпус ашьҭахьынтәи иубарҭаз, сазыӡырҩуан ишәарҭаз еиҵаҕәҕәаз Сатурн ахәыҭ-хәыҭ бжьы, аҵантәи иааҩуан иҭынчымыз, иҭаҵәахыз ашьҭыбжьқәа. Арҭ ашьҭыбжьқәа Геогри игәагьхарын иаҳазҭгьы.

Апланета аудионҵамҭақәа акалашәа еигьшын Георги бзиа иибоз Анджело Бадаламенто имузыка. Урҭ ашьҭыбжьқәа рҿы иҟан зегьы: ашәара, абзиабара, агәаара, агьшатлакә, атҟәацра, аибашьра, аҭынчра.

Аҭынчра ҳара иҳаламызт. Аибашьра аҟынтәи ихынҳәыз Георги ишьҭахьҟа дыхнымҳәӡеит, уи аибашьра дахысит, аха иара игәаҿы иаанхеит. Уи ихашҭырц илымшеит взысшьа змамыз агьсра, аруаа реигьш аҳәсеи ахәыҷқәеи ирыхьӡоз, уи иацәцақәоз, урҭгьы ирыцын гагаҵас амра каххаа ианыгьхоз аамҭазгьы… урҭ дара ирҭахӡамкәа мамзаргьы хықәкыла агьсра ишалахәыз рхашҭырц рҭахызаргьы ирылшомызт…

Георги дысҿагылеит – сыбзеилкааузам ҳәа ахара сыдиҵеит. Аибашьра аилкаара аибашьраҿоуп иахьалшо.

Сара, аҭоурых «21», сыбнамлаӡеит Асида леигьш схаҵа иуацәа рахь Очамчыраҟа, сара снапы лысымҭеит автобус иҭыҵуаз еициз ахәыҷқәа ран, сиҳәеит схаҵа иашьа урҭ ҳаҩны иаанижьырц. «Асида» – гәыраз ҭоурыхуп. Лара сабхәа иҩнаҭаҿы ақыҭаҿ гьшьымз лхылгеит, аснариадқәа ааигәа-сигәа иахьыгьжәоз, уи лхаҵа ихабарк лаҳауазар ҳәа дазыгьшын. Асида убас ибзианы ани агьҳәыс лхәыҷқәа дырхылагьшуан, хара имгакәа еициз ран леигьш еиҩылдыраауа далагеит.

Урҭ амзақәа рыҩныҵҟа Асида лхаҵа зны-заҵәык ауп данылба. Лара лбаразы ақыҭашҟа даaит. Игьҳәыси иареи аподвалаҿ минуҭқәак реицыҟазаара

иалагӡаны аибашьра иазкны убриаҟара лзеиҭеихәеит…

Ашьҭахь ари аподвалаҿ Асида дылҵәахит ихәыз аруаӷ. Уи уахык уа дыҧхьеит, аха еицииз ахәыҷқәа ран заҵә лоуп уи атәы еилызкааз. Уи аруаӷ дақырҭуан. Деиқәхеит. Иҟалап Асида усҟан еиқәлырхаз Георги иакәзар?!

Аха ҳара акгьы ҳаибазҵаауам, ҳажәақәа ҧаҳҟаӡом, ҳара еиҭаҳҳәоит, еиҭаҳҳәоит, аиашаз ҳхазы.

Георги акомпиутер аҿы аус иуанаҵы сара иааигәара сыҟазар акәын. Сара аӷны адәылҵра ансылошоз Георги иӷызцәа рахь данцалакь акәын. Уи даныхынҳәуаз аамҭа сыздыруамызт, аха абжьааҧны ҧыҭк ыжәны иааауаз хымҧада сиҧылар акәын.

Нептун абжьы ҵакык аҵоуп ҳәа сыҟамызт, ашьышьмаҭра ашә аркны уи ашьҭыбжьқәа хаз-хазы аҵыхәанӡа исҵаанӡа. Хәыҷы-хәыҷла Нептун аҭынчраҿ игәасҭо салагеит аҧхыӡбара аилиузиа, есымша еиуеиҧшым афантазиақәа зхылҵуаз агәалаҟазаара. Сара хәыҷы-хәыҷла еилсырго салагеит агармониа зҵаз аиҭакрақәа, ауахәама ааҧхьаратә саркьалқәа иреиҧшыз.

Сара сазыӡырӷуан апланетақәа раудио ҵысрақәа, урҭ ҿырҳәала исҵаанӡа, амузыка еиҧш исыдыскылаанӡа.

Георги илымшеит уи азыӡырӷраҿы сҧырхагахара, сара алымҳахаҵақәа рыдагьы исаҳауан Марс, Венера, Уран, Нептун, акосмос зегьы.

Аӷны схаҵа ицәҳабжь ангоз, аишәа ҭаҷкәымла иқәсабжь, акомпиутертә ҳәынаҧ ақәсабжь, сара сыцаҿ акы еилахәон. Есымша сгәы иаанагон сара дсацәҳауазшәа. Уи иусураҿы акы анеиқәымшәоз, акомпиутер иблақәа ахымго данахәаҧшуаз, ихаҧыцқәа ирыҵырӡаан ианааиуаз ажәа ҟьашьқәа, урҭ сара исылалон аҳәызбақәа реиҧш. Дсеисыр ҳәа ашәара сымчқәа сылнахуан, Георги игәаара сара сахь ирхахо ирхамхо еилыскаанӡа.

Раҧхьа ҽакала иҟан. Раҧхьа сара зегь рыла смазеин аҿагылараз, сшьа ласны сдақәа ирҭаныҟәон, сара сиашара ашьақәырҕәҕәаразы, сара смазеин аҵыхәтәанынӡа ақәҧараз, асаан ҧера, аҭӡаҿы икнаҳаз ҳромантикатә фотосахьақәа ркыджәара, аӷнынтә ацара ала ақәмақарра… Аха сара сиҿасыргьы, ари аҿасра сара исзыхынҳәуан убри аӷыза амч аманы, уаҳа ақәҧара сылымшартә.

Хәыҷы-хәыҷла еилыскааит сара шаҟа сымчыдазж сеиҵаӡәӡәеит, уралагьы смаҷхазшәа сгәы иабон, сзышьцылахьаз асрақәа имарианы исхызго салагеит.

Сара изласылшоз ала схы ацәызгон хахәы нкыларала архәазара. Сқьышә акәакьқәа схәышәтәуан. Сара хыла аҭӡы садырсуан: ашәыта иагахьаз сыжәҩахырқәеи сыгәчамақәеи маҭәала рыҵәахышьа сҵеит, снапқәеи снацәкьарақәеи рҿы ашьҭақәа зынӡа иаанхаӡомызт. Иааидкылан ус зегь шәарҭан иҟамызт…

Сара уажәшьҭа исаҳауан Апланетқәа рыбжьы – сара схала сыҟамызт. Сара исаҳауан Марс агәыргәырбжьы, са схаҿы иахьысуазшәа аӡша – шы убри «ацәҳәыра ҟаӡшь» аҟынтәи. Георгии Асидеи сызлареиӡшымыз, сара Аӡсны сымнеицызт, исмаҳацызт урҭ аснариадқәа рытҟәацбыжьқәа, аха сара исаҳауан ишәарҭаз аилабгаратә Марс иахылҵуаз агәеанҵаратә ашьҭыбжьқәа.

Сыхәда анҵыркаауаз, аҳауа сзымхо сыӡштәы нысхыҵуаз, еилыкка исныруан Уран аӡсыӡ лагаҩагара. Уи ангоз сара исныруан аӡсра ааигәахара.

Аха Уран аӡсра адагьы секс планетоуп, иааннажьуан ҩ-мҩакы.

Георги ма сишьуан мамзаргьы дсықәион ицәа-ижьы насықәыжьны, иара игәахәара анагӡаразы.

Асида аибашьра ахәыҷы дылзыннажьит. Аибашьра ашьҭахь лхаҵеи лареи хынҳәит аибашьра иарбгаз рыҩны гәакьахь, иҟәыбаса иҟаз ақалақь ахь. Лхаҵа иҳәеит зегьы шышьақәиргыло. Арҭ ажәақәа уи иҳәеит еидҳәаламкәа, дрыцҳахәха, ажәаҩатәи аихагыла аҩны хыб амамызт, еибганы иаанханы иҟаз аҭӡы заҵәы акәын. Хшараиура далагеит уахынла, ианвар 13 рзы, Аӡсны ҵасла ишаӡу еиӡш Ашықәс ҿыц аназгәарҭо. Аҵасқәа инарықәыршәаны, Ашықәс ҿыц ауха аҳаӡшьа хдыртлоит, егьырҭ ашықәсқәа раан иҭарҭәаз аҩы ҭыргоит, аҭаацәа иалахәу ахацәа рыцыӡхьаӡа рбаӡьк-рбаӡьк рзыршьуеит. Ашьра зқәыз арбаӡь ферма иаанханы иҟаз ахацәа ирызхон. Уи ашьыжь даҽа рбаӡькгьы ршьит, Асида раӡхьатәи лыхшара иирамш азгәаҭара иазкны.

Сара Ҭырқәтәылаҟа спанама згеит. Асасааирҭа аномер ахь саныхынҳә схы инаган инахасыршьшьит. Снапқәа ҵысуан. Аамҭа цахьан. Георгии сареи арестораҿ уаххьа ҳфеит. Уаанӡа гәырӡьарыла ҳнеиааит Топ Коп

аҵакырадгьылаҿ, ҳнарыҩнаҧшит аамҭа

шцахьазгьы иаартны иҟаз адәқьанқәа, аҩны азы иааҳхәеит акаҳуа жәыга ачашкақәа, иара убас, ашьақартаҧсарҭа хәыцы. Георги акаҳуа ицәымҕын, аха зны-зынла ижәуан саҳаҭыраз. Ҳшыччоз ареcторан ҳаҩналеит. Ахәынаҳаҩ лаҧшы хаала дысҧылеит. Атуристтә раионқәа рҿы аҭырқәцәа ҳнаргон дара ркаҳуажәырҭақәа ма рыдәқьанқәа рахь. Георги ҽеишәа дизеилымкааит ахәынаҳаҩ сара англыз бызшәала исацәажәоз. Авара игылаз аишәа иахатәаз хаҵак илаҧш сара исықәиршәеит. Саахәалахеит. Бсахьа зеиҧшроузеи, иҳәеит Георги, ааҭгылара ашьҭахь, авба сиҭеит сқьышәқәа ирыхьшьыз аҵәаҧшь ҟаҧшь азы. Сара сҿы ҿыхьшьыла ихызҩеит. Аҿыхьшьы шкәакәаҿ ииаанхеит сқьышәқәа рышьҭа ҟаҧшьны.

Убри аамҭаз ахәынаҳаҩ дхынҳәит, иҳзааигеит афатәқәа, ҳауала ичны иҟаз ача ҧха – пита. Иаалырҟьаны уи иҵьыба иааҭигеит «Марс», сҵәаҧшь ала иҟьашьыз аҿыхьшьы инақәиҵан ус иҳәеит: «аҳкәажә лзы ашоколад».

Сара слымҳақәа ирҭасит Марс абжьы. Георги снаихәаҧшит, уи сара дсыхәаҧшны дыччон ҿаҧшыра-гәрамгарала.

Сара гәыкала сақәгәыҕыр сҭахын уи дысцәымгәааит ҳәа. Ҳара раҧхьаӡа акәны ҳаицны аҳәаанхыҵ ҳаҟан, ибзианы аамҭа ҳхаагон, анасыҧ шхамазгьы агәра згеит. Георги даачҷан ус иҳәеит: «Бҭел аномер аныбҵар ауаз бқьышәқәа рышьҭа зну аҿыхьшьы»; аҳәызба пита иналеиҵеит. Ача, ҳанасыҧ еиҧш аҧсыҧ ахыҵын, алауашь ҵаҕа еиҧшхеит. Марс аҽаҧсахит Плутон асимфониа ала. Исгәалашәом уаххьа ҳшалгаз. Сара мчыла илбааздон ҽыҭқәак. Сара заа издыруан ахҭысқәа рыҿиашьа, уи сара сарааҧсон. Марс, Плутон, Нептун, Уран афазақәа исымырхәуан аҧсҭазааратә мчы… урҭ ирышьҭагылаз Венера ааӡа сара сықәхын.

Схаҵа акалашәа сиҭахын, зегьы среиҕьеишьон. Уи абри атәы изныкымкәа иҳәахьан, санихәаҽуазгьы уи акәын ииҳәоз, усҟан сара иблақәа рыла схы збон… инстинктла снапқәа ахьысҟоз сацәыҧхашьон, ахьаа аҟынтә сылақәа кылысцон. Сара қәнагарала ахьаа ахгара сҵеит ҩ-мҩак рыбзоурала: сыҧсыҽра игәы иаахәаратә имырбара, ҽакала иаҳҳәозар, саҵахара ақәшаҳаҭымхареи схы-сҿы еицаҟьаны имырбареи, сара еснагь зегьы реиҳа иҧшӡаз, зегьы иреиҕьеишьоз сакәны сыҟазар акәын.

Сара иара иеибашьра салахәын, схы иасырхәон абџьарқәа зегьы, сыҧҳәысра исылнаршоз. Аха егьуҳәаргьы, зегьы иреиҕьыз хыхьчагас иҟаз

аӡсыҿреи алаҕырӠи ракәын – усҟан иаҳа имаҷны исықәшәон. Ашәытақәа зныз аҭыӡқәа иара сцәеижь грас иамоуп ҳәа иӡхьаӠаӠомызт. Уимоу, зны-зынла сыгәҷама иамаз ашәытарақәа данрыхәыӡшуаз иаҳагьы сиҭаххон, иаҳа бзиа иибоз апозаҿы кыраамҭатәи асекс ашьҭахь иҟаӡшьхоз сшьамхқәа данрыхәыӡшуаз еиӡшҵәҟьа. Георги дазыҳаҵҳаҵуа ихәышәтәуан ахәрақәа ажәалеи ргәыбзыҕралеи.

Уи убас ашьшьыҳәа исхихуан спанама, аишәа аҵаҟа ишәаны ӡеызҵәахыз ахәыҷы дшыҵырго еиӡш.

Георги ахара идны ихы иӡхьаӠон, сара – ааха зауз сакәны... Уи азарал исиҭаз шәаны исызирхынҳәуан, сара ишақәнагоу еиӡш исыдыскылон исыхәҭаз акомпенсациа.

Аӡсҭазаараҿ ҿакала иҟан. Аибашьра ашьҭахь сара саргәамҵуан Георги иҿаӡхьа исыдыз ахара. Сара есааира исныруан аҭакӡхықәра аибашьра иннажьыз ахәра азы. Данысшьышьуаз изгәыӠуан иубарҭаз адамыҕ – иарҕьа ивара еиқәарахахьаз ахәра аҭыӡ. Георги имацара иакәӠамызт сыхәрақәа зхәышәтәуаз, саргьы иара дысхәышәтәуан сыҟазаара ала.

Сара сыламыс саргәаҟуан Асида лҿаӡхьа, егьырҭ аибашьра зхысыз ауаа зегьы рҿаӡхьа.

Аилаларақәа раамҭазы саб иашьа Швеицариаҟа сигеит. Сҭаацәа иҟарымҵоз арбану Георгии сареи ҳаиҟәыҭхаразы.

Уи аамҭа, Қырҭтәыла ауааӡсыра рзы дааараӠа ихьанҭаз, сара имарианы исхызгеит. Георги схымҩаӡгашьа дақәшаҳаҭымызт, аибашьрахь дцеит (аҿарацәа лассы-лассы рхатә мзызқәа ирықәныҟәоит). Сара уи хьшәаны еилыскааит…

Аибашьра аҟынтәи даныхынҳә схаҵа сиӡылеит Қарҭ, смазеин зегьы сырхынҳәырц зны сара имысхыз.

Сара Георги иҟазшьа схашҭит, иара ижәытәра, хгашьа змамыз ахьанҭарақәа зегьы аибашьра иахарасҵон. Сара исхашҭит Европатәи аҭынчра, аҭышәынтәалара, ауаҩы изинқәа кьыс рымамзаара, ишәоу-изоу аизыҟазаашьақәа… Акызаҵык иаанхаз Швеицариантә, уи апанама цәыш акәын, уигьы машәырхазшәа Георги Сҭампыл, Европеи Азиеи еидызҳәало ацҳа аҟынтәи иршәит.

Аибашьра акәын Георги наунагӡа ариашара изҭоз.

Аибашьра ахадаратә ҵакы аман «Асида» лҭоурых аҿы. Асида лхаҵа уаҳа асахьақәа ҭихӡомызт. Ахәыҷы ииреи, ашықәс ҿыци ирызкны излагаз ачара есҽнытәи аҩеаршьра ахь иасит. Ихы анитәызгьы, данашьызгьы иихәоз акакәын. «Сара аӡәгьы дысшьӡомызт». Асида лхаҵа дзимыцхрааит, лара далагәырҕьон акыраамҭа дыззыҧшыз анра, лхаҵа дихылаҧшуан ахәыҷы иеиҧш. Апланета затәык, сара раҧхьаӡа инаркны ззыӡырҩра мап ацәыскыз Адгьыл акәын. Ҳара ҳадгьыл иаман иҵьшьахәыз асимфониа. Наса анҵамҭақәа рахьынтә абри затәык ииашазар ҟалап. Уажәы, сара, аҭоурых «21», уа саныҟоу, исылшоит ииашан исҳәарц – акосмос аҿы ҭынчроуп. Апланетақәа, ҳара аҳәса ҳеахьаҳшо, абжьы рхылҵӡом. Иҟоуп аеҵәа ҟьалақәа, ашьҭыбжь акәымкәа зышьҭақәа аанзыжьуа. Сара зегьы здырует, схаҭа сҟьалоуп, сеиҭаҵроуп… аҧсҭазаара саҟәганы, сеыҵжәаны. Сара ишазгәасҭахьоу еиҧш, ара аамҭа шаӡам ҧыхьатәи, иахьатәи, настәи ҳәа. Аҵәқәырҧақәа, аҳәҳәара, ауазырра, аччара уҳәа ауаҩы ицәа иахылҵуа ашьҭыбжьқәа иаҳа иҕәҕәоуп, иарбанзаалак амашьына, атехникатә ҧҵамҭа, аҧсабаратә еилахәаракәа, аҧстәқәа, аснариадқәа, адыд, мамзаргьы атомтә тҟәацра ирхылҵуа ашьҭыбжьқәа рацкыс. Адгьыл абжьы – арҭ абыжьқәа зегьы реицҵалыҵуп, аполифониа дук ауп, ахәыҷқәеи аҳәсеи рбыжьқәа рыла ацхыраара иаҳәо.

Сара Георги илҵра сазхәыцуамызт, уи иҟамлаша ак акәын. Схаҵа уи иуамызт. Саргьы аибашьра саҟәыҵыр сҭахымыз, азхәыцрагь сылшомызт даҽа хаҵак ицшьҭалара. Агәра ганы сыҟан Георги иеиҧш даҽаӡәы сшизымшьышьуаз. Иагьа гәаҟра, цәымҕра, ашьра азхиара, анажьра, ахьхәра, абзиабара арҿыцра, аиҿагылара ашьҭахь еицәыхьшәашәарахьаз ацәеижьқәа ҩаҧхьа ҿыц реидыҧхьалара, ари ҧҵәарак зқәым хагежьуп, иуадаҩӡоу амҩа ахьаа аҟынтә агәахәара аҟынӡа, уи зегьы реиҳа ишәарҭоу цҳауп ахаҵеи аҧҳәыси рыбжьара. Сара абри даҽаӡәы исызиаҳомызт, уи иагьаҭахымызт.

Аӡәы инеибеиҧшу игәырҿыҕьгоу иҧсҭазаара санахәаҧшуаз сара иишаны издыруан сара исымаз. Георгии сареи ахаангьы агәҿыҕьра ҳамамызт. Сара гәыкала ҳаҭыр иқәсҵон схаҵа, сҩызцәа рхацәа реиҧш сахьимҧсахуаз, дыгәраганы дахьыҟаз азы.

Аиашаз, Георги зегьы иҭахын сара сҟынтәи – абзиабарагь, аибашьрагь, аҧсрагьы.

Асида лхаҵа аҩыжәра иахҟьаны убас иҽеиԥсахит, кыраамҭа дзымбацыз ауаҩы дибар дизымдыруа.

Ԥсахрада иаанхеит иԥырымҵуаз иажәақәа, аҵыхәтәаны Асида илеиҳәақәоз, зхы еилаԥсаз лхаҵа абџьар имылхырц даналагоз.

Алкоголь злачыз ихдырра еизнагеит аҵыхәтәантәи имчқәа, зымч каԥсахьаз, иҵысуаз инацәкьарақәа атапанча аҵхарҭа ааныркылеит. Ахысбыжь геит… Ахысбыжь акәымкәа, Асида лцәыԥсычҳара ашьҭыбжь ажәҩан аҟынӡа инаӡеит, адгьыл абжьы рацәара инацлеит. Ауаҩы игәеисбжьы иаҳа иҵаруп. Хьыбла лхаҵеи лареи секундк дара-дара неихәаԥшит: урҭ аибашьра ашьҭахь раԥхьаӡа акәны еиҿаԥшит. Ашықәс ҿыц ашьыжь иршьраны иҟаз арбаҕьқәа рхыԥхьаӡара маҷымхеит, убриаҟара хыԥхьаӡарала рыхқәа хырҵәеит. Ари аҵас ахаҵареи аԥҳәысреи рыла ауми ишынарыгӡоз – Асида ахы лықәшәеит.

Георги слымҳахаҵақәа ашьышьматҭраҿы иԥшааит. Усҟан сара апланетақәа рсимфониа схасырштҭыр сҭахын, исҭахын урҭ рҟынтә ахақәиҭра, иара урҭ рҟынтә мацара акәымкәа…

Георги деилашәаны амаҵурҭа дааҩнашылеит, алымҳахаҵақәа иршәны исҿаижьит, угәы иаанагарын исықәнамгоз ԥсахрак сақәикызшәа.

Сара уажәшьҭа апланетақәа сырзыӡырҩӡом, – сҳәеит сара, аха Георги исҳәоз иаҳаӡомызт. Бара сара сыбжьоит, иаҭа сызхыбжьаауа иарбану, зегьы рзы сыбжьоит, дыгәрымуан уи даапкӡаны.

Адгьыл адыр-дырратә бжьы иацлон иара итәы адагьы сара сыбжьгьы – аҵыхәтәантәи сҟыу-ҵәыуара.

Сара Георги сшишьыз сзышәзеиҭаҳәом, избанзар иашала сара сыршьхьан ааанӡа ԥыҭк шагыз. Макьана ахьӡгьы сымамызт.

Сара зынӡа 21 грамм сыҟан, аха снапқәеи сшьапқәеи иҟан, ҳәарада, сгәы еисуан, еиқәыршәаан анервтә система хада, иҟьалоз анервгьы уахь иналаҵаны… Сыҿлымҳәа иҟан, схаԥыцқәа аара иаҿын, зегь саҳауан… Сара аселективтә аԥыргара сашьит, аехоскопиа ала ашьауҕа сықәҵан – сызҕабын.

Саб аӡӷаб диҭахымызт, сан сныҟәылгон даҽа мышқәак, исызҳаит 9 сантиметрак рҟынӡа. Сара ҭабуп сҳәоит урҭ амшқәа рзы, сара ҭабуп сҳәон мшы цыҧхьаӡазы.

Ҳара иирада иҧсхьоу ҧҳәызбақәоуп, ҳамцҳәаҩцәам, есымша ҳҽазаҳкуеит еилаҳкаарц иҟалоз ҳан лыҽҧлымыргазҭгьы, илызгәамҭазҭгьы лцәалтәымра, мамзаргьы аҳақьымцәа ииашамкәа ишьақәдыргылазҭгьы ҳашҧҳәызбацәоу, ҳара ҳаиқәхазҭгьы, иаҳҳәап адгьыл аҿы. Ари акосмос хәыҷы аҟынтәи акосмосҵәҟьа ҳалалон ауаа рпланета ҳалсны. Ҳара иҳауан алшара иҧаҳшәарц ахьааи агәырӷьареи, зыхә рымшьо урҭ змақәоу.

Ҳаргьы ҳҭоурых ҳамазаауан. Адраматургиагьы ҟалон, уи аҧсахра алшарагьы ҳауан.

Имииз аҧҳәызбақәа, ҳара ҳхы агәра аҳаргоит аира ишеицәаз амира аиҳа, ани аби ракәымзаргьы ҧыҭраамҭак ашьҭахь уезгьы аӡәы ҳшишьуаз… Ҳара, аҧҳәызбақәа, хымҧада ҳаршьуан… Иқәгоу, аҧсҭазаара иаҧыргоу, иҟьаланы акосмос иалоу имииз рыҧсқәа, ҭоурых мамзаара зқәашьу…

ИШЫЗ АВГУСТ 8

РОИН АГРБА

2008 шықәса ишыз август азы акәын. Абар уажәшьҭа мышқәак ҵуеит аканалқәа ҿааихак рымам… Аибашьра.

Уи зынӡа иааигәаӡоуп… Километра рацәала ақалақь анаҩс. Зны-зынла угәы иаанагоит абомбақәа ааигәаӡа иҕжәоушәа. Аибашьра абжьныҩра ашьхақәа ирласӡаны иааргоит, еицырдыруа аканалқәа ирҕысны. Уи зынӡа иааигәаӡоуп…Узқәа икыдҕсычҳалоит.

Гога дгәыҕжәо иуада абалконаҿ аҭаҭын дахоит, ачех проектла иҟаҵоу 9 еихагылак змоу аҩнаҿы. Абраантәи, 9-тәи аихагыла аҟынтәи иаатуеит ашьха цәҳәы Махаҭа асахьа ҕшӡа. Адәахьынтәи иааиҩуеит агәыр-гәыр бжьқәа. Амашьынақәа реилахара. Ауаа ргәы еибакәа рымаҭәақәа еизыргоит, амашьынақәа рырныҟәагақәа ƽызы-ƽызуа аҩнқәа инарываӡуеит. Ақьалақь аҿы еилаҩынтәран.

«Шәара шәабарыцәцо аурыс ҳаирпланқәеи ҳлахьынҵеи?» – аччара дакуа даахәыцит Гога гәеибаркрала иҭаҭын днаҿыхуа.

«Уи шәара зехьынцьара шәаҕшаауеит! Агаӡақәа, шәара ишәыздыруам аҳаирплан аиҳа шәыццакны шәышзымцо. Аҩысҭаа шәицца! Шәара усгьы даара шәысгәаҕхомызт. Актәи аподиезд аҿы инхо Вахо ида. Избанзар уи димеретинецуп, ҳара даҳҭәуп, Вантәи ҷкәыноуп. Уи дагыруаӡам, аха еиуеиҕшымрас иҟоузеи? Зегьы дара роуп уи ҳара даҳҭәуп. Иахәҭоу зегь идыруеит. Агәылараҿы ҭынхак иеиҕш ауп ихы шымҩаҕиго. Иаҳараӡак ҿырҳәала игәалашәоит аныҳәаҿақәа реишьҭагылашьа. Дыҷкәына хазыноуп. Диашан санду Дуда: адунеиаҿ иреиƽьу ақырҭцәа – агырцәа роуп. Саргьы ҕҳәысс агыруа ҕҳәызба дысзылыҕшаар лҭахын, аха иалымҵит. Дсықәшәеит акахетинҕҳәыс.

Исгәалашәоит уи акыраамҭа ишеилылкаауаз лыжәлеи лхылҵшьҭреи.

Еех, бебо Дуда рыцҳа. Абри зегь уи иахьылымбо бзиоуп.

«Мап! Сара абрантәи шьаҿак ќасҵаӡом! Сара сыҩны сыќоуп»…

«Қеҭино лхәыҷқәа лыманы ланду лҿы дахьыќо бзиоуп. Ара дыќазҭгьы схы лгон. Аҭел дасыр, уи хымҧада дасуеит, аҷкәынцәеи сареи Ҭелавќа ҳцеит ҳәа дызжьар? Мап! Уи еилылкаауеит сара амц шысҳәо. Иаразнак еилылкаауеит. Сара уахь ацара бзиа збаӡом. Лара уи ибзиаӡаны илдыруеит».

Ҳара аҵыхәтәан Кахеҭи ҳаныќаз сқәит уахь уаҳа сшымцо ҳәа. Саб иашьеиҧа Михо мзызда аҭыӡшәа ҳалихит. Аӡәы иаҳахьоума ас аныҳәаҿақәа шьҭырхуа. Уи зегьы еилеихәеит. Иаҭа изакәытә хыдароузеи дызлацәажәоз, акахетинцәа рыда аҩыќаҵашьа даӡәы издыруам ҳәа. Нас ҳара, мраҭашәарахьтәиқәа, есымша компотызма иааажәуаз?

«Қеҭино ибзианы илдыруеит сара смараҳә ќазшьа. Зных ианысҳәа, сҳәатәы сахыҧраны сыќаӡам, «уара сеада мараҳә хәыҷы», ус ирҧшқаны исалҳәон лара лгәалаќара аныбзиаз, леиҳабы ианаамҭаз аредакциа аќынтәи даноуишьҭуаз. Ари ашеф редактор дзеиҧшраз? Шаќа дгәымхозеи! Уи сара иаразнак дысгәамҧхеит, Қеҭино уи аредакциаҿ аусура данақәшаҳаҭхаҵәќьа. Лара уи иҿы азеиҧш бызшәа аҧшаара злалылшазеи? Аиаша ҳҳәозар, уи Лавренти Павел-иҧа дысгәылаиршәоит абласаркьақәа рыла.

Даеа ганкахьала, лара уаҳа иќалҵарыз? Аҭаацәара крырҿаҵатәыми. Сара сышәќәыҩҩратә гонорарқәа рыла хара узцом. Аҵыхәтәантәи сышќәы ҩышықәса раҧхьа иҭыҵит. Ахәыҷқәа ирызҳауеит, абар Софико 14 шықәса лхыҵит. Иахьа урҭ рҭахрақәа заќароузеи? Адепутат патаз иҧҳа илацлабар рҭахуп, ари ателехәаҧшратә иашьық иҭымҵуа.

«Уи дангәаалак дсацәҳауеит аеада мараҳә ҳәа, аеада абаќоу, сара сабаќоу. Дара рҿы, Кахеҭи ауп аеадақәа ахьыќоу. Ҳара ҳҿы аеыҩҩқәа цқьақәа. Еы загәардарзааит аҭахызар, уезгьы аеы ахьӡуп. Лара илоуҳәараны иќои? Аҧҳәыс дыҧҳәысуп. Смаалықьцәа дрануп. Исычҳароуп.»

Азалаҿ ицәажәоз аиашьық ала иаалыцҳауан аҵыхәтәантәи ажәабжьқәа игәыкны иҧшӡаз аҧҳәызба цәхыш. «Атәылахьчара аминистрра адыррақәа инрықәырҧшны, аурыс авиациа абомбақәа аланажьуан ақалақь Гори.

Аҭынч уааԥсыра рҿы иҟоуп аԥсҭбаарақәа. Атәылахьчара аминистрра иаҵанакуа архәҭақәа ажәылара ӷәӷәа мҩаԥыргоит.»

«Иабаҭахыз уахь алалара, аманиак!» – длықәыхәҳәеит Гога ателевизор аҿы ицәажәоз аԥҳәызба цәхыш, лара лакәушәа арегион аҿы аҭынчра иаԥырхагаз. Иԥшӡаз аԥҳәызба цәхыш «длацәажәо», Гога диқәыхәҳәон аҳәынҭқарра ахада.

«Угәы ишԥаанагоз? Ус баша зегь мҩаԥысуазма? Уара градла уреихсуеит, дара рогаткала иуеихсуама? Диашоуп сан – ари иеиԥшу апсихцәа аҳәынҭқарра ахадарахьы раагара ҟалом! Аурыс Ваниа ҽыҵгак дазыԥшуп адгьыл ҳақәхраз, ҳшьамхы ҳақәыргылараз. Аҽыҵга иумҭан, ҭынч унха. Уажәшьҭа? Шаҟа гәаҟра рзаанагозеи шәиԥхьыӡ згымхаша ари аибашьра ауаа зегьы. Уара абри уазхәыцма?»

Абарҭ ахәыцрақәа ирыхҟьаны Гога аҳауа изымхоушәа дҟалеит. Инервқәа хыжжын, апульт аақәхны аԥҳәызба цәхыш дирцәеит. Аԥҳәызба цәхыш лԥенџьыр лашьцахеит.

«Џьара сцом абраантәи, … џьарамзар! Қеҭино дсыҳәалааит. Шьаҿак ашәхымс иахызгом! Абарҭ ишәиу ампыҵахалаҩцәа идырым шәҟәыҩҩык иԥшаара иалагома абри амикрораион ду аҿы? Уаҳа ус рымам сара хаҭала сыԥшаара ада! Сара соума адунеи азы ишәарҭоу? Мамзаргьы, аурыс аруаа подиезд цыԥхьаӡа, корпус цыԥхьаӡа аныҟәаара иалагома «Гога ашәҟәыҩҩы дабанхо?» ҳәа. Арччага. Саангылоит, уаҳа акагьы.»

Гога аҭаҭын ааҭихын, амца наиркын, абалконахь дындәылҵит. Адәахьы амашьынақәа реилагьежьра ахыркәшарахь инеиуан. Аҵыхәтәантәи анхацәа рчемаданқәа еиқәдыршәан, дара-дара еиқәҿырҭуа амҩа хадахьы идәықәлон. Гога иҭаҭын дахонаҵы адәахьы акалашәа иҭынчрахеит. Жорик истолгьы ҭацәит, абжьааԥны абри аамҭаз адомино иахьаслоз. Аибашьра афҩы иаҳа-иаҳа ицқьаны иуаҳауан. Уи абра џьара ааигәара иҟан…

«Џьаргьы сцаӡом. Аха Қеҭино хьаас илкуеит. Уи иабалдыруеи ампыҵахалаҩцәа сара сзы ара ишымаауа. Урҭ сара сабарҭаху. Актәи аподиезд аҿы инхо Вахо сицны сцеит ҳәа ласҳәап. Аха иаба? Ус анакәха ак хәыцтәуп. Акы, иаҳа аиаша еиԥшшәа иҟоу.»

Азал адиуан аҿы ихәмарит «Linrin Park». Уи Гога иҭел акәын. Аҭаҭын

дахан ацыблааха абалкон аҟынтәи инкаршәны иҭел ахь днеиуеит. Атрубка амонитор аҿы аҩыра «Ахагацәа рыҩны»… Қеҭино лакәын аҭел иасуаз.

«Уабаҟоу уара?» – леилашәара мҩашьо аӡҳәыс бжьы геит. «Иаба, иаба? Рифмала аума аҭак шыҟаҵатәу?» – дыхәмаршәа аҭак ҟаиҵеит Гога.

«Амцхә умҳәан, уаламган. Уара уцама? Сеилоумган, уажәгьы аҩны утәоума!» - Қеҭино лара лҟазшьала ацәажәара налыгӡон. Гога дҳәалахеит. Аиаша иҳәар, иӡҳәыс деилагар ҳәа дшәон. Уи убри аҟара деилагоуп, акгьы дазымхәыцкәа шьапыла Кахеҭиантәи даауеит.

«Вахо сизыӡшуп имашьынаргыларҭаҿы. Лассы дылбаараны дыҟоуп,» – амц иҳәеит Гога игәы азҭаӡамкәа, ирма бла хҩаны ихы ашьҭахь ааибыҕыит.

«Даеа ҩбаҟа минуҭ, нас ҳдәықәлоит!»

«Шәабацо? Иарбан гану? Имереҭиаҟа ацара угәы иҭоумкын! Иахьа ателевизор уахәаӡшыма?» – даҿын Қеҭино деилаӡсаны. «Аурысцәа амҩақәа зегьы ркит, ахәылбыеха ртанкқәа ақалаҷь иазааигәахоит ҳәа рҳәеит».

«Беиқәк, аӡҳәыс! Уахь ҳцаӡом, ҳцаӡом. Ҳхы еилагоума, сеидру?» – амцҳәара игәы ацӡыҳәо далагеит Гога.

«Шәабацо, уара? Иузымҳәаӡои? Шәара царҭа шәымаӡам, Азербаиџьанҟа шәымцозар!» – аҳәара даҿын аӡҳәыс.

«Шәара шәахь ҳнеиуеит, шәара шәахь, адунеиаҿ зегь реиҳа иӡшӡоу аеадақәа рыӡсадгьылахь,» – иҳәеит Гога ибжьы рдуны дыччо.

«Ибзиоуп нас. Ус анакәха, ахәылбыеха ҳашәзыӡшуп. Михо иузааицҳауеит уаҳа акгьы шумеимкәуа. Имеретинцәагьы аҩыҟаҵашьа рдыруеит ҳәа узынеицҳауеит,» – уажәшьҭа лгәы рҭынчны дцәажәон Қеҭино.

Ацәажәара даналга Гога деилашәаны иҭел адиуан иныкәижьит дҟәындҟәындуа: «Имеретинцәагьы…». Адиуан иеныкәижьын дцәажәон «цасҳәа џьарамзар џьара сцаӡом… дара рыҵәыҵә дара ирыжәлааит.»

Иара Қеҭино ҭелла длацәожәанаҵы изгәамҭеит амикрораион аҿаӡхьа иҟоу ашьха цәҳәы Махаҭа абомба ақәзыжьыз аурыс ҳаирплан.

«Ух, шәан! Зынӡа шәеилагЪсама?» – аурыс цәҳара иҿытцшәеит Гога, уи Достоевски ибызшәеи ари абызшәала ицәажәоз ауааи бзиа ишиимбозгьы.

«Арҭ амӡанрақәа, ҳара ҳҟынӡагьы иаагЪрит. Сара исымҳәози…» – дпарҟалеиуан ишәаны иҟаз ашәҟәыҩҩы, маӡала ашәарҭа ахьынтәаауаз аганахь днагЪшуа. Аҩбатәи абомба аҳаирплан иканажьит ихараны. Акаҳабжь харантә иаауан. Гога дыҩны адиуан ашьҭахь деихеит ихы еиқәирхарц, иҩнапык рыла ихы ҵәахны. Минуҭқәак рышьҭахь зынӡа иҭынчрахеит.

«Нас, аҳәынагЪ еигЪш абра стәома, сшәаны сеиқәа сҭачхәрыма, сеидру? Ак ӡбатәуп. Сара сышәҟәыҩҩми. Сышәҟәыҩҩратә ажәа сҳәароуп. Ас атәара ҟалом,» – иҳәеит Гога ибжьы ныҭцаны, иҿыҵәахырҭа даацәыҵыҵит, ипачка ҭаҭын ааҭигеит. Аҭаҭын данаха, ашәҟәыҩҩы игәы еилашәаны ауадаҿ аныҟәара далагеит, аихац иҭаку алым еигЪш. Еилашәшьыз ихшыҩ аҿы џьарантә ицәырҵит Иосиф Бродски иажәақәа «Аурысцәа атәым ҳәынҭқарракәа рахь атанкқәа рыла ианнеиуа, урҭ рыла инаргоит ашәҟәқәа.» «Урҭ шәҟәқәаӡам, ҳаҭыр зқәу Иосиф, урҭ бомбақәоуп!» – шәҟәыла иҭәны игылаз ашькагЪ ду аҿы иаразнак Бродски ишәҟәы игЪшаан, аматематика арҵаҩы иеигЪш инацәа рбагала днақәмақарит. «Арҭ бомбақәоуп, шәҟәқәаӡам, Иосиф! Абасҵәҟьа дхәыцуан Милан Кундера 68 шықәсазтәи «Прагатәи аагЪын» аҟынӡа!».

Акыраама драцәҳауан аурыс классикцәа рырҿиамҭақәа ақырҭуа классик қәыгЪш. Абри аимак-аиҿак иалҵшәаны иит аидеиа: аурыс классика зегьы адәахьы идәылганы зегьы ишырбо абылра.

«Сара ишәсырбап, шәара ашәииқәа, ампыҵахалаҩцәа! Џьаҳаным амца қьоуқьад шәбыллап.»

Имонолог далгаанӡа Гога аус иҿазикит. Аҟәардә ашьпак ахь днахан, ашәҟәқәа хара-бЪьара адашьмахьы ркажьра далагеит. Икаҳаит аурыс литература зегьы, Пушкин рагЪхьа днаргыланы. Хыхьтәи ашәҟәықәҵарҭа ирласӡаны иҭаирцәит, уажәшьҭа ҵаҟатәи ашәҟәықәҵарҭақәа рахь днаӡеит. Рыцҳашьарада ҵаҟа икаҳауан асоветтә классика зегьы. Иаалырҟьаны Давлатов ишәҟәы аашьҭихын дааҭгылеит. «Уара ацәыршәага, уаргьы ара уҟоума? Уаргьы егьырҭ урыцбылуеит!»

ДаагЪсеит аклассик қәыгЪш иихәыцыз агЪшьгараҿы. Аҟәардә абЪа днықәтәеит. Дымхәыцӡакәа ашәҟәы ааиртит, иблақәа изышьцылахьаз

ацәаҳәақәа инархысит. Иидыруа афразақәа, аҳәоуқәа, адаҟьақәа. Даҟьа-даҟьала, хы-хыла.

Дкарахеит аҟәардә абӡа дшақәтәаз. Ишьҭахь ижьышәрақәа ихьуа далагеит, ишьапқәа дысуан. Аҟәардә дныкәҵит, илақәа ацәаҳәақәа ирҟәымго адиуан ахь днеит. Даатәеит. Имбаӡакәа ицеит аминуҭқәа, асааҭқәа.

Гога ашәҟәы дзаӷьырҵуамызт. Уи ҩышықәса раӷьхьа даӷьхьахьан. Иблақәа рҿаӷьхьа иаацәырҵит асиужет аҟынтәи асценақәа. Аклассик қәыԥӷьш убас даланагалеит, имбаӡакәа ахәлара иалагеит.

Зынӡаск ианыхәла, кириллица аилкаара цәгьахо иалагеит. Гога дааӷьсеит. Иааӷьсаз иблақәа ирыцқьан, ашәҟәы адиуан иныкәиҵан даахәыцит. «Сабанӡанеи, «аҽада марахә», ашәҟәқәа рбылра сҽазыскит... Нас сара ламыс цқьала сышәҟәыҩҩуп ҳәа схы иазысхәома? Арыцхара хҭагылахьеит, аибашьра…, зегь реиха игаӡароу ауаатәыҩса иаӷьшьыргаз.

Абри арыцхара сгаӡарагьы ацысҵома… Ауаҩы даныршьуа – уи рыцхароуп. Ашәҟәқәа анырбылуа – уи рыцхароуп, рыцхара дууп!»

Гога акласс зегьы аҿаӷьхьа зымшынҵа ҩба анылаз иеиӷьш ҿымҭӡакәа ихы лашьҭны ашәҟәқәа реизгареи рҭыӷьаҿ рыкәыргылареи далагеит. «Нас, изыблызҭгьы? Арҭ ашәҟәқәа сара иаасхәон схатә гонорарқәа рыла. Қеҭинои сареи есымша ҳаицәҳауан – «аҵыхәтәантәи аӷьарала ашәҟәқәа аауххәоит, уажәшьҭа иазхозар?...» Есымша абас, ҿыцла. Сара изыблыр сҭахын сбеиара заҵәы, 40 шықәса аҵыхәа наманы еизызгоз. Нас уи иалҵуаз? «Сышәҟәыҩҩратә фырхаҵара» зсырбашагьы уаҩ дыҟам. Зегьы иқәҵижьҭеи кырҵуеит. Амикрораионаҿ уаҩ дыҟаӡам… Сара сыда, сара сыламыси сышәҟәқәеи рыда.»

«Аха сыҩны сдәылҵны џьара сцаӡом, ампыҵахалаҩцәа ринрал дышиашоу сара сахь дхаларгьы.»

«Сара Вахо сицны џьаргьы сцаӡом. Уахь Кахеҭиаҟагьы.. Урҭ рыҵәыҵә зыжәӡом!»

АҴӘИԤРЫГА

ТАМЕРЛАН ТАДТАЕВ

Ақырҭуа литература аеҵәа, аинтеллектуал Лаша ихантәаԥратә ҭыԥ дахыҵын, аконференц-уада агәҭаны даацәырҵит, ибласаркьақәа цырцыруа ацәажәара дналагеит.

– Шәара шәмааԥсазар, даҽа ҽаршьцыларак шәысҭоит: шәара ҩыџьа-ҩыџьала шәҽышәшароуп, еибышәҳәароуп аибашьра аҭоурыхқәа шәара шәхаҭа шәызлахәыз, еилышәкаама? – уи лаԥшыла аишәақәа рыхԥагьы аамидеит. Уа ашьшьыҳәа итәаз аԥсуа, ақырҭуа, ауаԥс шәҟәыҩҩцәа ирыдигалеит дара-дара рҭоурыхқәа рҩырц.

Ара ашәҟәыҩҩцәа ҳәарада иааилаҩҩит, зегь зыргәамҵуаз акакәын, шаҟа аамҭа риҭоз амаестро с еиԥш иҟоу аҩымҭақәа раԥҵаразы.

– Мышкы шәызхоит ҳәа сгәы иаанагоит, – аҭак ҟаиҵон Лаша, – макьана шьыбжьхьанӡа сааҭк ыҟоуп, шәара шәахьынтә аӡәы аҩра дахьӡаргьы ҟалап…

Агәыԥ аҿы Гәында дсыцын, аԥсуа поетесса, ацәхыш блахкыга, Лара сара дсыватәан, 92 шықәсазы икарыжьыз аҵәиԥрыга атәы сзеиҭалҳәон. Лара илҳәоз абжеиҳара смаҳаӡеит, сара ԥыҭк сдагәахеит 2008 шықәсазтәи акантузиа ашьҭахь. Аха саргьы сахыццакуан уи шыҟалаз лзеиҭаҳәара. Сызлалагари, схәыцуан сара лқьышәқәа рыҵысра сахәаԥшуа.

Сахцәажәар сҭахуп уи аҭыԥ, сара сахьцәырҵыз, 7ҩык злаз аотриад сыманы. Ҳара ҳгәыԥ убри аухаҵәҟьа еимпит. Шьыжьымҭан аҷкәынцәа рҟынтә аӡәгьы дмааит, ашәпа-жәпа Марк ида.

Уи хә-еихагылак иҟаз аҩныҿы дынхон. Иуадахь ҳнеигеит, уимоу,

уаххьагы ҳәеитцеит, аподвал аҿы зеызтцәахуаз уи игәылацәа ҩаха-ҩымш акрырымфацызт, ирыгхан акәын ишыҟаз.

Уи уамашәа иубаратәы иҟам, абомбақәыжьра аан ауаа рымч капҵсаны, ишәаны ианыҟаз, рытцәах-мытцәахқәа рфеит, еиқәтәарак аныҟала хыхь ихалеит, алашарахь, гәыҕрала Марки сареи иҳахәапҵшуан.

Марк есымша ишьапы дықәгылан, анахь-арахь дыҩуан, убри аҟынтә ирацәаны апҵхӡы илтцуан, аха аформа ишәихуамызт, уи адагьы икәаршан километрак ицоз патронла ирыпҵхыз алента.

Акала уи исгәалаиршәон 92 шықәса, аха усҟан исыгын, есымша схысуан еытцгалагьы уи адагьы. Марк макьана ихыпҵсаҟьага пҵиимшәацызт, есымша дахамшәало ирыцқьон, быбыцк агәыцә иақәшәар иуамызт, дахьцалакь икын.

Ҳара амашьына анҳаугьы, Марк, рапҵхьа иргыланы, ашьтахьтәи атәартахь деихон апҵсра аазгоз иабџьар ахь. Нас акәын арныҟәага анирцәоз. Абри еипҵш аҩыза дсыпҵшааит сара август ааба рзы, сҿы сықәшаҳатуп, уи иаартны ицәажәара сгәы ишамыхәоз…

– Гәында, сара ишәзеитасҳәахьеит акорпус аҿы инхоз ауаа аделегат дшаҳзаарышьтыз ҩ-сакь тацәык итаны, уи аџьма гәы зызтаз, сареи Марки дҳаҳәон ачазы ачаӡыртахь ҳцарц.

– Мап, – даачырчырит Гәында, Уи лгәы иаанагазар ҟалап сара сыпсихуп ҳәа. Аха сара сыесзаанкыломызт, ибылуаз ақалақь ҳалсны ҳазлацоз амашьына еипҵш. Амашьына асаркьақәа амамызт, апҵша ҳәасуан, – ацәҟьара бзиа аснаипер изы. Амашьына иташәар ауан ахы, мамзаргьы абомба пҵеыхақәа, – изакәызаалак зегьы, ҳара ҳпҵыххаа ҳазгашаз.

– Акинотеатр «Чермен» хәычык хыхь ҳанаҩс, Марк амашьына ааникылан ҿитит: «Иазхоуп, сара уаҳа сылшом.» – ихыпҵсаҟьага днамтцасын амашьына дынтыпҵеит. Уи дыҩит иааигәаз ҩ-еихагылак иҟаз зыргылара нагӡамыз аҩны ахь, урт рҩызцәа аҩнқәа Цхинвал ирацәаны иҟан. Сара иара снаишьталеит, хәычык сыесыртынчит аҩналартаҿ атуан абетон ишалхыз анызба. Рапҵхьатәи абомба ақәҳарала уи еилабганы иҳақәҳарым ҳәа сгәыҕуан, абас схәыцуа савтомат аасхысхын, илаҟәны мҿы-ҕәыла еибытаз аишәа иныкәсцеит. Аха атҟәацбжьқәа ааигәахон, сара исзеилкаауамызт иҟаз, Марк сынхьеирпҵшаанӡа ааигәа автомат абжьы ахьгоз ахь.

Шәи-ҧхыӡ згымхаша, абар ҩаҧхьа ақәкҩы. Дкызҭгьы, ҿеишәа иазҵаазҭгьы, сара амаӡақәа зегьы иҿысхуан. Уи иус идыруан: раҧхьа аҳауахь дхысуан алҩа зхылҵуаз патронала, нас, секундқәак рышьҭахь, иара идирбоз аҭыҧ «Град» иқәнагон.

Сара подвалк, мамзаргьы даҿа хыҵәахырҭак сашьҭан, акгьы анызымба схынҳәит.

Марк адәахьы иҧшуаз аҧенџьыр зҿаз ауадахь дыҩны днеин, ақәкҩы иҧшыхәара далагеит. Уи ақәкҩы иаҳагьы даланагалан автомат ахқәа дәықәиҵон, ҳнервқәа бжьихуан. Аамҭак зегь еиқәтәеит, ус иаалырҟьаны иаагеит абжьы, уи «Град» акәын. Уи акәын, Марки сареи акгьы ҳақәымызт ҳәа сшыҟаз… ҩаҧхьа иааҭынчрахеит. Иҳахнагеит. Фу-фу, алаҧш ҳамкааит! Аха уамак агәырҕьарагьы сыхьымӡеит, аҧжәарала аҩны ҵысит, аҭуан бганы ҵаҟа икаҳаит, схы жьаҳәала иасызшәа. Исыздыруам шаҟа аамҭа цаз, схы аҭыҧаҿ иаиаанӡа. Марк иқәҿысҭит, аха аҷкәын аҭак ҟаиҵомызт. Адәахьы иҧшуаз аҧенџьыр зҿаз ауадаҿ аилабгара дажзар ҟалап. Сара уи аҟара сықәымхаӡеит, аха савтомати аҟәардәи ирықәҳаит. Сабџьар амаҟа саахан, иаацәыҵызгеит «калаш» агәыцә ырхәаны. Егьаурым, ҿак сыҧшаап, уажәы схы еиқәсырхароуп. Изулакгьы адәахьы сдәылҵит, уа адунеи ааҳәит: асфальт ыҵыжәжәан, зехьынџьара аиха ҧҿыхақәа кажьын, абомба аҧҿыхақәа, ааигәара амца акны ибылуаз ахатәы ҩны еилаҳаит, ихыжәжәаны еилажьыз ашьаҟақәа ррахәыцқәа рҿы аҩсҭаа дыхәмаруан ухшыҩ еилазгашаз амузыка. Сара ҧыҭк саакәанызанит, схы ахьызгара сзымдырауа, нас исыӡбеит аӡы ажраҿы сҿысцәахырц. Сынҭалан хар сымамкәа сҭыҧ аналысх, аӡә дааин хыхь даасықәҳаит, амш сылеигар иҭахызшәа, сара мгәацәхала сиан, ажәҩан ахь сыбҕа рханы.

– Ари сара Марк соуп – сара сҟынӡа ибжьы ааӡеит.

– Сара ақәкҩы иҭаҩра сыҧшааит, удыруама. Ахысрақәа анеиқәтәалак уааи даҳшьып!

– Уааи! – сгәырҕьеит сара, иара дасхысҳәарц салагеит.

– Усықәҵыр ҟамлари, уара уҵаршә соума сара?

– Ача аажәгама? – дсазҵааит дмыццакыкәа Гәында.

– Ҳәарада, ҩ-аацәак рызна, аха сара исзымфеит, исҿысхон, ашьа слымҳақәа иртҭыԥуан…

Абас ауп есымша ишыҟалало: аӡәы уара иуҕшааз ача дахан ифоит, уара изыҕшааз умлаго уныҟәоит.

Гәында зегь анылԥеит. Ари аматериал иалхны шьыжьымҭанӡа жәабжь хазынак лырмазеиуеит ҳәа сгәыӷуеит. Ганла ухы уахәаҕшыр бзиоуп.

Уара фырхаԥа ҿырҕшыгас ухы уҕхьаӡоит, аха даҽаӡәы дуахәаҕшыр, инапқәа еидыхны дкажьцәоит: агаӡа, аглымыҩ цқьа. Сара иаҭа сдагәоушәа сҽыҟасԥоит, исаҳауеит схазы зынӡаск игәнаалақәам. Ҳәарада, слымҳа аԥырра акантузиа ҕыҭк иаҕырхагахеит, схы ашьхыԥә ҭалазшәа абжьқәа саҳауеит, аха слымҳақәа ҽеишәа иазсырхиар, исаҳар сылшоит сааигәара аишәа иахатәоу ҩыџьа апрозаик шьахәқәа Даҭо Турашвилии Роин Агрбеи излацәажәо. Иҷкәынцәа хаарақәоуп, агәабзиара анцәа ириҭааит! Урҭ сааҭк ала новеллак - новеллак аҩра рылшеит. Ари баҩхатәраӡами? Саргьы абас сылшо сыҟандаз.

Сара Гәында дсыргәаҟуеит азԥаарақәа рыла: нас аԥәиҕрыга карыжьма? Аҩныԥҟа ауаа ыҟазма?

– Ааи, – лахьеиқәԥарала лхы лырԥысит Гәында, уа иҟан ҕшьынҩажәаҩык, иаҳарак аҳәсеи ахәыҷқәеи.

Сара иаҳа сылзааигәаны стәеит, жәак саҩымжәарц азы. Адиктофон ахьаазымгаз сгәы иалан. Гәында, сбыҳәоит, ус бымццакын, анԥара сахьӡом. Ашколаҿ сара ҩба ҳәа акәын аԥара шысԥоз, бахәаҕш сҩымҭа шцәыршәагоу, нас скаракулькәа сзеилмыргаргьы ҟалоит. Изакәытә мшыз? Ӡынра мшын, лҳәеит Гәында. Сара аҩны аҕхараҿ стәан, аҕенцьыр аҟынтәи срыхәаҕшуан ихиаало илеиуаз ас ҕаҟьақәа. Ус иаалырҟьаны исҭаххеит сшьапқәа рыԥаҟа ахәырд-хәырдҳәа асы абжьы саҳарц, снарыхәаҕшырц сышьҭақәа, саныхәыҷыз еиҕш урҭ снарҭаҕало сеиҭанархыларц.

Сҽеиласҳәеит, сведра ҭацә шьҭысхын, адәахьы сындәылԥит, аӡымҩангага шәыра ашҟа сҿынасхеит. Аа, исхашҭит ишәасҳәарц, сара сцәа стәымкәа сыҟан.

– Шәара шәыхәмаруама?

– Мап, иабатәи хәмарроу.

– Шәхатәа дабаҟаз? – сҭааит сара лхатәа Роин иахь саахьаҳәын. Уи аконференц-уадаҿы аҟәардә дықәтәаны иновелла даҧхьон Даҭо Турашвили иажәақәа рыла еиқәиршәаз.

– Аибашьраҿ, уаҳа дабаҟалоз? Уи акәӡам аус злоу, уи аҽны убри аҟара сгәалаҟара бзиан, сшьапқәа хтны асы сықәланы скәашон. Ус ҷкәына хәычык, ашәаҩатә хылҧа ҩежь зхаз, асы сгәыдиҭеит, саргьы иара игәыдысҭеит, ажәакала ҳаицыхәмарит. Ахәыҷы лахҿых иӡамҩақәа ҭыҟаҧшьааӡа, иаҧхьатәи ихаҧыцқәа имаӡамкәа, аведра аҩнынӡа исызнеигарц иӡбеит, аха амҩан иахьицәыҟьашҟьашоз ицәкаҭәеит, иботинкақәагь ирбааӡеит. Сара ахәыҷы сиҳәон аҩныҟа дааирц, иеимаақәеи икалҧадқәеи ирбарц, аха аҭәиҧрыга сааныжьны ицоит иҳәан, мап икын, дыҩны дцеит. Сара ҩаҧхьа аҧенџьыр аҿаҧхьа стәан, нас ачеи абиатәеиларш надкыланы изжәит. Ателевизор аҿаскын адиван сныкәтәеит ажәабжь ҿыцқәа сырзызырҩырц. Ус самхацәеит. Схатәа сирҿыхеит. Уи ауада дыҩнагьежьуан, ак дашьҭан. Снапқәа ааикәсыршар сҭахын, аха иаразнак игәасҭеит ихаҿсахьа. Уи иара иакәӡамшәа дыҟан. Роин Агрба иновелла аҧхьара далгеит, дҩагылан иҭыҧахь дхынҳәит, анапеинҟьарақәа ишьҭаҳәҳәо.
Гәында лхатәа днеиҿаччеит.

– Уи ашьҭахь иҟалеи? – слазҭааит Гәында.

– Уи ибушлат иҧшаан дыҩны дцеит. Ахәылбыҽха телевизорла иаҳдырбеит уи аҭәиҧрыга шышьҭыҧраaз, уи иақәшәеит амца зкыз аснариад, аҭәиҧрыга ҧжәан, алҩа ахыбыб икаҳаит. Измааноу сыздыруам, аха сгәалашәараҿы иаанхеит агежь, уи амахәҭақәа рҿы ахыҧсаҟьагақәа адҟаҵалан иҟазшәа, урҭ гежьуан, ауаа амца рықәнаҭәон, аҩныҵҟа еилачны иҭатәаз. Нас иҵегь иаҳдырбон рхаҭарақәа реилкааразы асы аҿы ишьҭаз ихыбла-ҿыблааз аҧсыбаҩқәа. Ауаа урҭ рахь инеиуан, ицәыуон, ргәакьақәа рзыҧшааyамызт. Аха сара дыздырит ани аҷкәын хәыҷы, асы шкәакәа ианыҧшуаз еиқәараз ашәата хәыҷы ала.

Гәында лӡамҩақәа лылаҕырӡ нарҿыкәкәеит, уаҳа аҵәажәара лылшомызт.

Сара аконференц-уада сындәылҵын, лифҭла сномер ахь схалеит, аҧхсӡы злачыз сымаҭәақәа аасшәысхын, аҧенџьыр сналыҧшын адахьы снаҧшит.

Аргылара ҿыцқәа, жьҭаарамза шакәызгьы аҵлақәа риаҵәара иалубаауан иҧшӡаӡа.

Сара амш бзиа саргәырҕьан, исыӡбеит амокасин жәҩангәыҧштәылақәа рышьаҵара, аиқәа цәыши ацәаҳәақәа зылдаз акьаҿ иаҵәеи рышәҵара.

Зура иацы дашшуан афорум аиҿкааҩцәа Сҭампыл иацәыхараны иҟаз асасааирҭа ҳаҩнарҵеит ҳәа. Сара ара исгәаҧхон, иаҳарак аҩны ҳарак дуқәа. Бзиа избоит ҳаамҭазтәи архитеқтура, ажәытәтәигьы сгәаҧхоит.

Сшьапқәа хырҟьаҟьа аԑыкәабарҭа сҭалеит, сԑыскәабеит, сцәа сырбеит акрахмал змаз ампахшьы шкәакәала. Асаркьа ду аҧхьа сԑеиласҳәан, сшәыра аашьҭысхын, зегьы рҭыҧ аҿы иҭоуу иҭаму аагәасҭан, сындәылҵит, лифҭла сылбааит злымҳа алымҳарыҩ амаз анегр дук сицны. Ҳара ҳаиҿаччеит, нас асаркьахь сҿы сырхеит, схы сахәаҧшуан акабина ашә аатаанӡа…

Сара акрыфарҭа сныҩналеит, ҳара ҳтәқәа збеит аҧенџьыр азааигәара аишәа ду иахьахатәаз. Афатә асаан ианҵаны, Зура ивараҿ иҭацәыз аҟәардә снықәтәеит.

Даҭо Турашвили сҿаҧхьа абиатәеиларш ирԑхәон. Зегьы гәаҧха-чара рзеиҕьасшьан, акрыфара сналагеит.

Абар ссаан ҭацәит, апатыркал ӡы зҭаз саҵәца кәармак ҭамкәа иҭацәын, аҟәардә абҕа сыԑкыдысҭан схәыцуан иаҭа исфарызеи ҳәа, убри аамҭаз леипка кьаҿ лышәҵаны ахәынаҳаҩ ҧҳәыс акаҳуа сыдылгалеит.

– Ноу, сенкьу, – сҳәеит сара.

Лара дысҿаччан, даԑа еишәак ахь дыццакит, ҩыџьа зыбжьы рдуны ицәажәоз араҧцәа дрыцны.

Шьыбжьхьа ашьҭахь ақырҭуа телехәаҧшра акорреспондент, исгәалашәом иарбан каналу, аинтервиу исҭарц дсыҳәеит. Сара саақәыҧсычҳан, сицны сҿынасхеит. Уи ахолл аҿы акресло сықәиртәеит, зхы пашӡа исаз иколлега акамера шьақәиргылонаҵы, скьаҿ иаҵәа иадиҳәалеит амикрофон, иҧынҵа дынҭацәажәеит:

–Тамерлан, август ааба рзы саргьы Цхинвал сыҟан.

– Ишԥа? – сҳәеит сара, амикрофон ахь сҽырнаан сынҭаҭәҳәеит.

– Иҕҕәаны аихсрақәа аныҟаз уа сҟьалеит. Адырра ҟаҵага ала хыхь схысуан, ҳара ҳтәқәа адырра рысҭар сҭахын. Ус, зынӡа иааигәаны аразнытә ԥштәы змаз «девиатка» аҵла иаахеит, уахьынтә иааҭыԥеит ҩыцьа ауаԥс еибашьцәа, ҩ-еихагылак иҟаз аҩнахьы иҩны ицеит. Сара ҩаԥхьа ажәҩан ахь схысит, алҩа зхылҵуаз апатрон ала, ачықь авара сҽысҵәахын, ацхыраара сазыԥшуа стәан. Уи аҭыԥ, сара сҽахьысҵәахуаз, «град» ажәырҵеит. Сара ссиршәа сеиқәхеит. Асаба анеиқәтәа, игәасҭеит аԥжәага иарбгаз аҩны аҟынтәи дгаз-ҽазуа еибашьҩык ддәылҵны аӡы ажра иҽынҭаижьит. Ҽаӡәы, шәпа-жәпак, ахыԥсаҟьага кны аԥенџьыр дынкылԥан, иҩыза хыхь ала иҽнаиқәижьит, амш илеигар иҭахызшәа. Адунеиаҿ акрыҟазар зегьы схашҭын, смобилтә ҭел ала иҭысхыр сҭахын ҩыцьа агомикцәа, аха ани ашәпа-жәпа сгәеиҭан, ишьапқәа днарықәгылан дсеихсуа далагеит, ихқәа сызҵагылаз аца ҵнархааит, сара схы камшәеит, иара дкаҳаит…

– Тамерлан, шәара шәыхиоума? – дсазҵааит аҭыхҩы паш, акамерагьы насықәикит.

– Марк деиқәхеит, – сҳәеит сара, иҵаан иҟаз снапала сылахь иалыжжыз аԥхӡы рыцқьо.

Акинотыхҩцәа иҵьшьаны инеиҿаԥшит.

– Шәхәарҭамкәа шәыҟоума, аӡы шәаҳҭарыма? – дшәеит ахҽпаш.

– Марк ирмаҭәа аҵаҟа хы злымҟьо акәылӡы ныҟәигон, ҳара ача аагеит…

ВИКИ, АӠӘА, БАРСЕЛОНА

ДАТ̧О ТУРАШИВЛИ

Ҳара актәи акурс аӷынтәи ҳаиҩызцәахеит.

Ҳанеибадыр инаркны.

Иара Аӷәатәын, сара Гәдоут̧атәын, аха иареи сареи ҳаиҿцаара ҷыдарак аман: урысшәала ҳцәажәашьа ахьеиҧшыз акәзар ӷалап. Амала ҳареи ақырт̧цәеи ҳаиҧшымра лабҿаба иубаратәы иӷан, аха аӡәы аибашьра дазхәыцыртә аӷынӡа акәымкәа: аибашьра ӷалаанӡа сара аҩызцәа рацәаны исыман – ақырт̧цәа Аӷәатәи ауниверситет ит̧аз. Аха уи аиҩызара ҽеакын - уи иаразнак иалагеит ҳанеибадыр инаркны, раҧхьатәи амш аҽеныҵәӷьа, уи аҩныӷа снеиҧхьеит, шьыбжьхьазы сан даҳзыҧшуп ҳәа.

– Уан иаашаны сара саалыҧхьама? – гәыкала иҵьасшьеит сара.
Сҩыза ҿыц аиаша сцәыҵәахра даламгеит.

– Сан исалҳәеит сҩызцәа рахьынтә аӡә даасыҧхьарц, амала и-Аӷәатәым. Ҳәара ат̧ахымза, сара мап ацәысымкит, абри нахыс сара исоуит ҩыцьа анацәа – аҧсшьарамшқәа раан Гәдоут̧а зӷны снеиуаз сызхылҵыз сани Аӷәатәи сҩыза иани, уи адунеиаҿ зегьы ранра лт̧ахын, саргьы сналаҵаны. Сара лхатәы ҷкәын иеиҧш дсызныӷәон, уи акранаҳфозгьы игәаст̧еит: уи дсыхәаҧшуан игәырҕьахәу лаҧшыла, лыҷкәын заҵә Адгур иеиҧш.

Адгәыр дыхшара заҵәын ат̧аацәараҿы, иан уи изҳап ҳәа дыӷамызт, убри аӷынтә иахьагьы ахәыҷы иеиҧш дизныӷәон. Адгәыр аҽыкәабарт̧а дшынт̧алалакь, иан ашә асра далагон инапқәа сапынла рыӡәӡәара ихамышт̧ырц азы.

Сҩыза аҽыкәабарт̧а даат̧ыҵуан дыччо, исзеит̧еиҳәон даныхәыҷыз лассы-

лассы инапқәа шиӡәӡәоз сапында.

Иан уи иахьагьы инапқәа ӡык рыхьиршоушәа лгәы иаанагоит. Хәышықәса анихытцуаз еиԥш.

Адгәыр дынхон ихатәы ҩны аҿы, ауниверситет иацәыхарамкәа, ҳара алекциақәа рыбжьара «аԥенцьыр» анҳамаз аҩныҟа снеиԥхьон. Есымша иан дахҧылон лхаҿы асахьа гәырҕьатцәа, сара раԥхьаӡа акәны рыҩны снеизшәа.

Аишәа дҳацахатәон, гәахәарыла дҳахәаԥшуан кыршаҳфоз. Зны-зынла дамхатцәыуаргьы лылшон анасыԥ лцәа иананыруаз. Сара зныкыршәа схәыцит, аԥсуа ԥҳәыс цыԥхьаӡа илылоума абри еиԥш ахӡыӡааратә анра? Зны лара дҳазтцааит:

– Дарбан ԥҳәызбоу шәара шәҿы зегь реиҳа иԥшӡоу?

– Акурс аҿы акәу ауниверситет аҿу? – стцаит сара, избанзар Адгәыр аҭак ацынхәрас ус баша дԥышәарччеит. Саргьы уи азтцаара аҭак ҟастцомызт, аха Адгәыр дҿыхтәын, уи сара сеиԥштцәҟьоуп дышхәыцуаз.

Аҟәатәи ауниверситет астудентцәа рахьынтә зегь реиҳа иԥшӡаз Вики лакәын, ҳара курс аҿы ҳаицтәаан. Вики дқырҭуан, уи сареи Адгәыри мацара ҳакәымкәа, акурс арԥарцәа зегьы дыргәаԥхон. Ауниверситет ахацәа зегьы дыргәаԥхон ҳәа сгәы иаанагоит, рықәреи рмилаҭи еилымхӡакәа.

Исгәалашәоит аудиториа ашә шаатыз, – уи актәи акурс аҿы раԥхьатәи алекциа акәын, Вики дагханы дааит. Ауаҭах алашара ҩнаԥхазшәа илашеит. Ажәа дысгәаԥхеит ара ԥытқ иаҭыԥым, иаҳа ииашан иҳәазар акурс зегьы аԥҳәызба бзиа деицырбеит ҳәа, ақырҭуа жәла змаз, зыхьӡ қырҭуа хьӡымыз. Аибашьранӡатәи Аҟәа еиуеиԥшымызт, Вавилон еиԥш бызшәарацәан, аха уи еиԥшымкәа Аҟәаа зегьы уадаҩрада дара-дара еилибакаауан, избанзар ара иҟан даԑа бызшәакгьы, иофициалтәымыз Аҟәатәи абызшәа.

Абри абызшәа акәын Аҟәа инхоз ауааԥсыра зегьы еицәажәагас ирымаз, уи ала ицәажәоз Аҟәаа ибзианы дара-дара еилибакаауан.

Асовет Еидгыла иқәынхоз ажәларқәа зегьы иԥсыԑыз аҭынчра еиҕьаршьозар ҟалап иразыз аицәҳара ааста.

Ари ажәапҟа сара Вики лҟынтәи еилыскааит, лара лхаҭа илыбзоураны сара исгәалашәеит усҟан аӡәгьы аибашьра дшазхәыцуамыз. Вики лымшира зегьы гәыкала иазгәарҭон, аҧсуаагь налаҵаны. Адгәыри сареи ҧыҭк иҵьаҳшьеит ҳара ҳшаалыҧхьаз анеилаҳкаа, аха иҳнаҳмырҕшӡеит. Ишахәҭоу ҳҿеилаҳәаны ҳнеит сасра. Асовет Еидгылаҿ амаҭәа бзиа маҷын, 90-тәи ашықәсқәа раан ҳамч зықәхоз аҵьынсқәа мацара ракәын, амшын ала аҳәаанхыҵтәи амшынуаа иааргоз. Урҭ рыхә цәгьан, аха уаҳа ҧсыхәа ыҟамызт: изланеиуазеи ҩыцьа аҧсуа ҷкәынцәа ауниверситет аҿы зегь реиҳа иҧшӡоу, зегьы бзиа еицырбо ақырҭуа ҧҳәызба лымширахь аҵьынс рышьамкәа?

Вики лаб маҵурак дахагылан (ақырҭқәа амаҵурақәа бзиа ирбон), уи ахәылҧаз тамадас иҟаз иара иакәын. Изҕаб Виқториа ҳәа акәын дышлышьҭаз. Ҳаргьы уанӡа иаадыруан лара официалла, лпаспорт ала Виқториа шлыхьӡыз, аха зны адамхаргьы исмаҳацызт уи ари ахьӡ ала аӡә длыҧхьо. Изҕаб лтәы далацәажәо уи иаҳзааиртит Аҟәатәи ауниверситет аҿы лара ақырҭуа сеқтор акәымкәа, аурыс сеқтор аҿы аҵара зылҵоз: аурыс сеқтор алшара лынаҭон Москва аҵара налыгӡарц, уа лкариера далагарц. Уи ишиҳәоз ала, Қырҭтәыла акомпартиа ацентртә комитет аҿы аус зуа Викториа Сираӡе ҧхыӡлагьы илбараны дыҟам лассы иара изҕаб илоураны иҟоу ақәҿиарақәа аҩыза.

Аха уи аамҭа Горбачиов иаамҭа иақәшәеит, Асовет Еидгыла ахыбгалара ала ихыркәшаз. Вика Москва аҭыҧан Барселонаҟа дагеит. Лара ахаангьы агәаҳәара лымамызт Москва аҵара анагӡара. Аамҭа-аамҭала исоуаз лысалам шәҟәқәа рҿы уи знызаҵәыкгьы Москва аӡбахә лымҳәеит. Аха Барселона азы ирацәаны илыҩуан. Дмааҧсаӡакәа еиҭалхәон уи Аҟәа ишеиҧшу. Илыҩуан уи лыҩны дыҟоушәа лхы шылыҧхьаӡо, лара лажәақәа рыла, уаҟатәи амшын афҩы Аҟәатәи амшын афҩы еиҧшуп, Аҟәа еиҧшҵәҟьа уаагьы ақалақь аханы афуникулиор ыҟан. Раҧхьа сгәы иаанагон Вики сара сымацароуп асалам шәҟәқәа ззылыҩуа ҳәа. Аха ҽенак Адгәыр саниацәажәоз Аҟәеи Барселонеи реиҧшразы, уи даачеит, сара иаразнак еилыскаат сара сыдагьы уи асалам шәҟәқәа ззылыҩуаз шырацәаз.

Аҟәеи Барелонеи ак алоуп излеиҧшымыз, уа аибашьра ыҟамызт, ҳара уи ашыраҵәҟьа ҳалашәеит.

Аибашьра ианалага нахыс Вики лҟынтәи ашәҟәқәа раара иаҟәыҵит. Сара хаҭала егь смоуит, Адгәыр лара лзы сазҵаара даҟәыҵит.

Акызатцәык, сара Адгәыр изы ибзианы издыруаз – уи аибашьра иалагаанӡа ажәеинраалақәа рыҩра дшалагаз ауп. Акырынтә ажәа ситахьан дышсызрыгӡхьо ани атетрад шкәакәа аҟынтәи, есымша иара иныҟәигоз. Атетрад иахҳа аблокнот угәаланаршәон. Ҷыдала бзиа иибоз «Битлз» альбомқәа рҟынтә зегь реиҳа изааигәаз «Альбом шкәакәа» акәын.

Сара Гәдоуҭа сыҟан иансаҳа Адгәыр ҕәҕәала дшырхәыз. Амашьына сыгӡшаан, уи аухатцәҟьа ахәшәтәыртахь сцеит. Игӡсы ҭаны сихьымӡеит – ачаг̌ӡшьаҩ ижәла анлаҳа иааркьаҿны урысшәала илҳәеит: «уи аморг аҿы дыҟоуп».

Аморг ахыбра ахәшәтәырҭа аштаҿ иҟан, хәычык инахараны да҈еа хыбрак гылан, уи ахшараиурҭа акәын, уантәи иааиҩуан агӡшқацәа рцәыуабжьы. Уи сархәыцит: ишгӡеизааигәоу аиреи агӡсреи. Аморг саныҩнала зегь рагӡхьаӡа исаҳаз агӡсра афҩы акәын. Нас ауп Адгәыр данызба, уи ауада агәҭаны аишәа дықәын.

Игәырмачгаз аҭынчра еилазгоз сылаҕырӡқәа ракәын, ахаҳәтә дашьма иқәыгӡсоз.

Сара сеитцакьны сцәыуан, санызәычыз еигӡш. Гӡыҭраамҭак ашьтахь исгәалашәеит, Адгәыр хымгӡада ицзар акәын итетрад шкәакәа, уи уи ада шьаҿак ҟаитцомызт. Иааигәа снеит, адәахьала уи џьаргьы иубомызт, ицьыба сантагӡшуаз игәеисбжьы саҳазшәа сгәы иабеит. Сгәы иснарбама? Ииашаны, уи инапы гӡхан, сара исныруан игәеисбжьы. Сцәа-сжьы тцаахеит, ахьаа аҟынтә сыесырхәуеит. Иршәагазаргьы ҟаларын сшәаны иҭызгоз сыхәаабжь, иаразнак сааигәара данцәыртц ахалаҭ шкәакәа зшәыз ахатца, уи хәытхәытла иҳәеит дышҳақьымыз. Ицьшьахәыраз, уи хәыт-хәыҭла сыртынчра далагеит:

– Агәакьа дануцәыгӡслакь, зны-зынла ус унарбоит, уи игәеисбжьы ыҟоушәа, макьана игӡсы ҭоушәа…

– Уи ииашатцәҟьан игӡсы ҭазар? – снеигӡыҩлан иажәа гӡысҟеит ахатца ахалаҭ шкәакәа зшәыз. Ихы иртцысит, ибжьы рмачны инацитцеит:
– Ахы игәытцәҟьа иақәшәеит. Сара схақьымуп, сыгәра га, уи игӡсы ҭаӡам.
Сара ҩагӡхьа сыгӡсы еивтцахеит, ҭыгӡрак ашьтахь еиҭасгәалашәеит атетрад шкәакәа. Аҳақьым изеиҭасхәеит ишысыгӡшаауаз. Уи аҭак ситеит:

– Иеиқәа аҵьыбақәа уртагәшы.

Абырҗәы ибзианы игәастәеит Адгәыр ишәыз аформа еиқәа аиқәа аҩ-ганк рҿы аҵьыба дуқәа шадҙахылаз. Атетрад, ииашан аблокнот ҭан иарма цыба, анкьа зны уи агәштәы шкәакәа аман. Сара уааҵәҟьа иаразнак иаасыртит, аҭуан иаҵакнаҳаз лампочка заҵәык алашараҿ аҩыра снагәхьеит, Адгәыр иажәеинраалақәа реизга злалагоз: «Сан, абри бара ибызкуп, амала сара исҭахуп бара ибдыруазарц, сара уажәшьҭа исызҳаит, сапынла снапқәа сыҙәҙәоит. Ибдыруаз, сара сахьыҟазаалакгьы есымша бара бысгәалашәоит, избанзар издыруеит бара беигәш аҙәгьы бзиа сшиимбо…»

АХӘЫЧҶЫ ДАНҴӘЫУО

ГӘЫНДА САҞАНИА

106 шыҟәса иртәагылаз санду аинтерес зҵаз инеиҵыхыз аӡсҭазаара нылҵит. Уи уртә аамтаҟәа ирылагӡаны имԥаӡысуаз аибашьраҟәа зегьы лхылгеит, аха уи лӡырхагамхеит аӡсҭазаара аиуморла, бзиабарала азнеишьаҿы. Лара лзы ашьыжь иалагон риумкак аӡсуа ажьаӡ уаткала, уи шьыжьнаҵы иалкааз мычхарак лыланаҵон. Ҳәарас иатәахузеи, чашкак акаҳуа џьбареи, атәатәыни. Атәатәын лԥа фԥы хаа иаалырҟьан дархынҳәуан лҟәыӡшра ахарарахь. Атәатәын лԥаҿ ҿымтәӡакәа агәалашәараҟәа ртәынчра дналалон, уи атәынчраҿ аӡәгьы илшомызт дылӡырхагахарц. Лыӡсҭазаара атеатр аӡарда аатуан, уа уи дагьфырхаҵа хадан, дагьхәаӡшԥын.

Зны слазҵааит: Нану, шәышыҟәса рышьтәахь иҟоузеи, нас аӡсҭазаара шӡашьаҟәгыло? Атәак ҟалҵеит маҷк дхәалахазшәа, ахәыҷы иеиӡш, нас аҵәыуара далагеит. Ушлыхәаӡшуаз, ублаҟәа рҿаӡхьа аӡсаатә шәкәакәа заҵә деиӡшхон, уажәымзар-уажәы ажәԥан ахь иӡрыша, адгьыл ахь уаҳа ихнымҳәуа.

«Хьаас исымоуп гәыкеӡсыкала сзацәажәашаз сыҟәлацәа ахьнымхаз. Уртә рыда аӡәгьы дызсзыӡырԥуам, сизеилкааусм. Саӡхьа исзыӡшуп инымҵәо наунагӡара... Уамашәа иубаша, аӡсҭазаара атәашәамтәаз, амшҟәа аухеит, аҵхҟәа нҵәара рыҟәым. Сара сааӡсеит анхара, аӡшра. Ҿымтә, схазы Анцәа иҳәара ауп истәаху.»

Мышҟәак рышьтәахь, шьыжьымтәанк иӡырны иааит аҵыс шкәакәа, иӡырнгьы ицеит. Усҟан уи иацӡрит санду лыӡсы. Акгьы ҟамлаӡазшәа... 106 шыҟәса заҵәык роуп ицаз... Сара схәыҷны схы сыӡхьаӡон ԥынԥажәеижәаба шыҟәса шнысҵхьазгьы...

Уи ашьыжь ахәыҷы дҵәыуон. Атәаҳмада даныӡсуа ахәыҷы дҵәыуеит...

Ахәыҷы иҵәыуара, аҵәиҕрыга абжьы. Ҳаҭала, авинтқәа рыбжьы, аҵәиҕрыга мцала зыҕсы еивызго ҕстәны иҟазҵо, иреиҕьу аҷкәынцәеи аҕҳәызбақәеи иаразнак илбааздо, изфо…

Аамҭа аангылеит…

93 шықәса декабр 14, уи амш сыхдырраҿ убас икынҳалахеит, усҟантәи анырракәа ҵыхәаҕҵәарада исзыхынҳәуеит. Сара ахьҭа сакуеит, абжьааҕнеиҕш акәымкәа. Аҕсра убас иааигәахеит. Иснырует ихьшәашәоу иара аҕсыҕлагаҩагара. Аамҭа наунагӡа сгәалашәараҿ иаанхеит ҳәа сгәы иаанагоит. Аамҭа шьҭахьҟа иаарҳәны схәыҷрахьы схынҳәыр сҭахуп, усҟантәи аҵьанаҭ шьыжь ашҟа, ҭынч уахьынхо, аибашьра ахьыҟам, аибашьра ашәарҭа ахьыҟам, зегьы бзиа уахьырбо, иахьыузыҕшу. Декабр 14, абар раҕхьатәи асы аура иалагеит, маҷк аҵаара, еиҭаҳәашьа змам ашәара. Ахьшәашәара афҩы, ашьа афҩы. Аибашьреи алаҕырӡи рыфҩы, угәы кылызҵәо аҵәыуацәа рыҳәҳәабжьы.

Ашьаршьаф илаҕсоу амца иалаблыз рыҕсыбаҩқәа, ацәашьқәа реиҕш, иҳәҳәо ахьаа, уаҩ изымчҳаша ахьаа, хәыҷы-хәыҷла ухаҳәханы уҟазҵо. Амцеи аӡи иахьҵаауа. Алаҕырӡ ашьаны, ашьа – лаҕырӡны ианыҟало.

Зегьызыҕсахзеи ари анаунагӡараҿ? Акымзарак. Аибашьра ахатә хаҿы аҕсахӡом, иахнахӡом ихьшәашәоу асабрада. Рыцҳашьарада, иаҕсахуеит ашәҵатәы. Аибашьра инымҵәо ак ауп. Знымзар-зны инҵәома?

Цхинвал. Аиҳабыра рыҩны. Аибашьра.

Ауаа ак ишазҕшыз ишьхынҕсылеит. Изызҳауа аҕсыхәадара. Аха агәыҕра рцәыӡуам. Ауаҩы ихеиҵоит аибашьра шыҟамло. Аха аибашьра азҵааӡом, уи иҟалаша акәны иаақәгылоит. Уара иара уаргәамҵуеит. Ушьапы аҵаҟа адгьыл былуеит. Иуҭаху-иуҭахым уеибашьҩхоит. Аха уара уаӡәым, иуцуп уҭаацәа, угәакьацәа, бзиа иубо. Зегьы, уҕсҭазаара злашьақәгыло.

Дааит Цхинвал ҳара «ҳдунеи еиқәырхаҩ», «аҕсқәа реиқәырхаҩ». Иҟаиҵараны иҟоу уаҩ изымдыруа Шеварднаӡе. Иара иааигеит аҭынчра. Изыҕшыз ауаа рацәа лахҿыххеит. Аҷкәынцәа еилаҭырит. Сара даасыдгылеит кыраамҭа аахыстәи сҩыза Зыв-зыв. Уажәы уи абжьас деиҕшын. Амала цәаҳәада, ҵыхәада. Уи деилагьежьуан. Ааигәа-сигәа зегьы иҟаларызеишь ҳәа иҕшын. Сара еилыскааит сҩызцәа Шеварднаӡе шасыс дыргарц шырҭахыз, шасыс аҭынчразы… Иабаҟоу уи ҳзықәиргәыҕыз аҭынчра? Изышәарыцара

дырмазеиаанӡа, иара аилаҩынтәраҿ ауаа рацәа дрылыҵәраан имашьына шкәакәа дынҭалан дцеит. Сааҭк ашьҭахь Цхинвал аихсра иалагеит. Сара шәаӡыӡарала сазхәыцуан дарбанзаалак ауаҩы адунеи иазааиго, нас ииго.

Сара исҭахын уи даныхәыҷыз дызбарц, избарц ихы-иҿы, илақәа, иӷьшышьа. Исаҳарц ибжьы, иччабжь, иара иҵәыуара. Дызбар сҭахын уи аӷьсҭазаара изҭаз иан. Исаҳарц уи агарашәа шизырҳәоз. Сара исҭахын иара изы Анцәа сиҳәарц. Ҳазшаз иҳәара, уи дшыхәыҷыз дааникыларц, нас ацәгьара ҟаимҵарц. Уи харак идымкәа дыцқьаны даанхарц…

Анацәа уи иишьыз ахәыҷқәа рзы имҵәыуарц, аҳәсақәа аибашьрахь инаскьарымгарц рхацәа, баша аибашьра ҟамларц.

Аҵәиӷьрыга абжьы… Сара ари ахҭыс хлымӡаах сахҭыгәлаҩын, иблыз ацәеижьқәа аҵьарҵьаф шәкәакәақәа ирылаӷьсан, ицәақәаз ацәашьқәа реиӷьш. Ажәала ҳәашьа амаӡам уара ухыҽугәы шыҟаз. Исҭахын баша аҳәҳәара амчымдараҟынтә агәымбылҵьбара аҿаӷьхьа. Иахьагьы уи абжьы сышьҭоуп зехьынҵьара. Сгәаҿы, слымҳаҿ, сыӷьсы аҿы. Аҵәиӷьрыга абжьы…

Ари мцала еибаркыу адомбеи, рыцҳашьарада иафоит иара ахаҭа ахәыҷқәа. Агежь абжьы, агәы аихсра еиӷьшуп. Ҳацыӷьхьаӡа ҳгәы аихсра. Уи аҽазнакуеит анкьатәи агәалашәара ақәхра. Аха уигьы, ҳара ҳаиӷьш имчыдоуп агәалашәара аҿаӷьхьа. Иаҳхысхьоу ушьыр ауам, уи хәыҷы-хәыҷла ҳара ҳашьуеит.

Ахәыҷы данҵәыуо – аҭаҳмада дыӷьсуеит. Аҭаҳмада даныччо – ахәыҷы дииуеит.

Иара, иааигеит ари адунеи ахь?

Анцәа ҳиҳәалап, уи аҭынчра иманы даарц.

ХЬАҴЫРҬА ЫҞАЗАМ

ҬАМАРА ҬЕРАШВИЛИ

Аибашьра ахадаратә хылҿиаамҭақәа руакы
ҵакыс иамоу абри ауп: аҵыхәтәаны ауаа
афырхаҵара ргәахшәоит
К. Воннегут

Фышықәса раӷхьа сара ҕәҕәала сычмазаҩхеит. Аҳақьымцәа ҳара ҳҿы имчыдақәоуп. Ргәырҵҟәыл акәӡам уи зыхҟьаз, ус баша иаҳҳәозар, урҭ, раамҭаҿ иреиҕьу аалыҵқәоуп ҳәа рзуҳәаратәы иҟам. Аха уи ала акгьы аҽаӷсахуам. Урҭ ирылшоз ала исыцхраар рҭахын, аха ирыздырӡомызт уи шыҟаҵатәыз…

Сан лхы ларҟәны есымша дара дрывагылан, лымчымхара даргәамҵуа мшыцыӷхьаӡа…

– Лара аӷсшьара лҭахуп, – рецепт заҵәык хымӷада илыҩаауан аҳақьым дааицыӷхьаӡа, уи акәызшәа сеиқәзырхараны иҟаз. Уи аамҭаз сара скылӷшны сан слыхәаӷшуан, уи лзы абарҭ ажәақәа убас рыбжьы гон, лара лхаҭа азыӡба лықәырҵазшәа.

Урҭ аамҭақәа рзы зегьы реиҳа бзиа избоз усын ацәареи аӷхыӡқәа рбареи. Ӷхыӡла зехьынцьара сцар ҟалон. Аконтинент мрагыларатәи ахәҭа зегьы сақәшеит, аҵыхәтәаны сақәшәеит Ангкор-Ват, аха уи аамҭазы ӷхыӡлагьы уи ахь азҿлымҳара сцәыӡхьан. Сыҟан Африка, ӷыхьа сахьынхоз, сара згәы бзиаз, иқәыӷшыз, раӷ ӷҳәызбан, снацәкьарақәа кахәхәа иоуны. Сара ӷхыӡла лассы-лассы избалон снапқәа. Урҭ еиқәан, аха снапсыргәыҵақәа амел рыхьшызшәа акәын ишыҟаз. Иаҭа сара қалақьк аҿы сыҟан, ҳара ҳганахь, Кавказ. Амшынқәа рыбжьара. Аха исгәалашәом уи аҩыза ақалақь адунеи ахсаалаҿы цьара иҟаны. Уа зегьы даҽакалашәа иҟан – ақалақьқәеи аҳәынҭқарракәеи.

Зны аӷхыӡ збеит… сара асаркьа зҭасоу ҳуада абалконахь сындәылҵит адәахьы снаӷшырц. Избан сыздыруам, аха ӷенцьырк арҕьарахь ҽеишәа иакуамызт, аарлаҳәа арама иакын, ирыцҳахәхәа, егьырҭ рааста. Сара

ааигәара снеит, аха агъенцьыр азы акәым, сыхшыҩзышьҭра ааныркылеит ицьшьахәыз хҭысқәак. Ицьшьахәыз, ихәарҭамыз. Агъенцьыр ус урҭ раара иадырраҭаран… Арҕьарахь, ҩадахьтәи алагъшхәааҿы ицәырҵуан алым еигъшыз агагшәыг ацәаара. Ацәаара алҩа ҟагъшь агъштәы аман, ааигәара амра ӡаалон. Ишгъацьшьахуу. Уи ҭашәоит иҭашәар ахьакәым. Ари ассир иаҳагьы иршәагазшәа збон. Иаҳа-иаҳа ацәаара аҿы ианыло иалагеит еихыгъо-еиҵыгъо акәагъ цәышқәа. Аӡқәа ыҩуашәа алым агъырцәқәа рҿы. Аӡқәа ирласӡаны аҿиара иалагеит, урҭ иаҳаҽиаҳа ирацәахон, гъыҭрак ашьҭахь ари асахьа алагъшхәааа аҟынтәи ақалақь ахь иасуа иалагеит. Аӡқәа агъырцәқәа рҟынтәи игъон ақалақь ахь ааигәа урыхәагъшыр идуӡӡоу цьыр лых уамагақәаны.

Ари ауамага зныкала ирхыгъон ҩба-хгъа квартал. Урҭ ркәылӡы ма рцәа жәҩангәыгъштәыла еилацырцыруа иугәаланаршәон аиха еиларҭәа, иҭынчыз ақалақь асахьа иақәнагамызт. Урҭ еигъшӡамызт, сара уи гәасҭеит ажәҩан аҟынтәи ақалақь сақәҳауазшәа ианалага. Шьоукы амҵәыжәҩақәеи, ашьапхыц ауқәеи, ац дуқәеи рыман, егьырҭ гъыруан жәҩан гәыла, рыбҕа авараҿы амҵәыжәҩа кьаҿқәа иреигъшыз рыманы. Ҵаҟантәи иубартә иҟан ақәа еигъш ақалақь ишақәҭәоз. Руак агъенцьыр инавсны игърит. Сара саргазҽазит, аха нас ирласны ауада сыҩналеит. Ахәыҷқәа. Ҳаҩны еихагыла иацәыхарамкәа урҭ хәмаруан. Ҳара ҳаҩнеихагыла аҵыхәтәантәи акәын амҩадуаҿ, нас иалагон еихагылак иҟаз ахатәы ҩнқәа рраион. Урҭ аҩнқәа руак ашҭантә иааиҩуан ахәыҷқәа рыбжьы. Иузымычҳара ашәарҭаратә цәанырра! Исзымдыруа ак аӡбазаап ари аҭагылазаашьа сара сзы гәыгъжәара дууп ҳәа. Сара саагъшит. Сцәа ианыруан иашаз ишәарҭаз агәҿыҕьра, акиносахьа цәгьа сахәагъшызшәа.

Аҵыхәтәантәи амзақәа рзы сара сыхдырра иашьцылеит имыццакыкәа акыраамҭа ахынҳәра алабҿабарахь. Сара ихьшәаны сҿыхо салагеит. Ссааҭқәа еилагъсеит. Уезгьы цьаргьы сызцомызт, уахи-ҽени зегьы рызхәыцра сылшон, убри аан акрыфареи ашьышьмаҭрашҟа ацареи схамышҭуа. Аҵыхәтәантәи аамҭазы ашьышьмаҭрахьы ацара сгәагъхон, избанзар уахь снаргон, уи акәын сара сзы неиааира заҵәыс иҟаз мшы наҟьак аҩнуҵҟа. Абас ауп. Ауаҩы иҽалаиршьцылоит иҿыцу, иҿахҵәоу акәыгъшылара.

Сара имаҷны сагъхьо салагеит. Сылақәа лассы иаагъсон, сзыгъхьо ашәҟәы ахы сгәанаргъхо иалагаанӡа. Убри аҟынтә, сан ашәҟәқәа зегьы наганы ашәҟәықәҵарҭа иқәлыргылеит, «Ахәыҷқәа рцьартә ныҟәара» ада, уи камыжькәа сагъхьон. Иахьа ашьыжь лара дааҩналеит зынӡа дҭынчӡа, аха дгәырҕьаҵәа. Сара сгәырҕьаҵәа сҟалеит лара агәыҕра ахьлоуз азы.

Икьаҿны ицрыффаз лхахәы ꚏаҕа шкәакәақәа лылахь ахыхь еикәаҳәуан, ашьҭахь ихыҳәаны. Лылаꚑш хаан. Аха дансыхәаꚑшын, қәацара змамыз сылаꚑш анылба, лыблақәа амца рхыꚏит.

– Кырꚏуама бааꚑшижьҭеи?

– Ааи, – амц сҳәеит сара…

– Бызсмыꚑхьеи, бышꚑаҟоу?

– Саꚑхьон, – сҳәеит сара игәцаракны.

Лара хьаас илыман сара есымша ӡрашәарак сахьалаз. Ҽнак зынӡа сзалымꚏыр ҳәа дацәшәон. Убри аҟынтә, хәыҷык еиҕьны схы анымҩаꚑызгоз, ларгьы агәыҕра лызцәырꚏуан, лымчқәа зегь рыла уи дахьынҳәалон. Сара схы сцәымҕын уи ахьаа ахьлысҭоз азы. Сааигәара дтәан, акы далацәажәон, зны-зынла лылақәа лашон гәырҕьаратә ҽанрааларала. Сара схы бааꚑсы избон, сзаꚏәны саанхон. Лара лакәын усҟан ичмазаҩыз. Акалашәа лыблақәа ирхаз нырцәынтәи алашара, ашанхара…

Лара ажәытәтәи лгәалашәарақәа рыҽрылагалара лҭахымызт. Ахәылбыҽхазы есымша иꚏәахны илыман гәырҕьара зꚏаз хҭыск. Ꚑытк ихыҭҳәааз, иргәаҟыз агәырҕьара лара ҵьабаала иаалгон. Сара сылзыӡырҩуан, сыччон, ларгьы хәыҷык еиҳаны агәыҕра лныꚑшуан.

Уи ахәылбыҽха сан аусурантә абжьааꚑнеиꚑш акәымкәа иаҳа дагханы дааит. Ауада аҩналарҭаҿы ирласӡаны леимаақәа мацара аалышьылхын, суада дыҩналеит лыꚑсы еивꚏахо.

– Сан, салам! – ишсылшоз ала амц дызжьеит. Аха аꚏыхәтәантәи ашьҭыбжь иааꚑꚏәан сыхәда иҭашәеит. Мызқәак раахыс раꚑхьаӡа акәны сара дызбеит дшыҟаꚏәҟьаз.

Лыццакыраҿ лара илхашҭит абжьааꚑнытәи асахьа лыдылкылараны дшыҟаз, ихылтит лааꚑсара зегьы. Ишаҟь-шаҟьоз лыблақәа рылаꚑш зхьынҳалашаз иашьҭан, аха ирзыꚑшааурамызт. Иҟалꚏоз зегьы дқыҵь-қыҵьуама уҳәаратәы акәын ишыҟалꚏоз, лыꚑсыꚑ еивꚏахара сеиланагон. Сара схала саанхеит. Лара дааҩналеит, лыччаꚑшь аарла лқьышә иқәкын, лқьышқәа рыꚏкарқәа раанкылара лылымшо. Лыблақәа караха ицырцыруан. Лыꚑсы еивꚏахон, аха лыкәша-мыкәша уи азы еилыхарак ҟамларц азы лхы

нылкылон, ҽазнык аҳауа арҵысра дацәшәо, уи сара исзеицәахозшәа.

– Аах, сара сыццакәан…

– Избан? – исзымчҳаит сара.

– Даара сеилахоуп. Аҳасабрба ирмазеитәуп ашықәс анҵәамҭазы, убри аҟынтә…

– Сан, сыҧсӡом макьана. Сара ара сыҟоуп, сыҧсы ҭоуп!

Лара убас даасыхәаҧшит, сажәақәа рыгәра лымгазшәа.

– Изакәызеи ибҳәо, сыӡҕаб?

– Иазхоуп! Аҳақьымцәа исмыхәозар, баша бхы зыбжьои зегь бзиахоушәа… Исгәалашәоит, ҭынч ацәажәара сҽазыскит. Аха сҭынчымызт. Лара дышьхынҧсылеит. Аҵыхәтәантәи аамҭазы цәгьала иаанылкылоз лыгәкаҳара ихыҵын, аҵәыуара далагеит. Аха сара уигьы сааннамкылеит.

Иаҳагьы сыбжьы духеит, сажәақәа еилганы, иҭырҳәыцааны. Уажәы лара лзы лылаҕырӡқәа реиҳа ихадараз уаҳа егьыҟамызт ҳәа сгәы иаанагон.

– Абри аамҭа зегьы аҩныҵҟа бара бынхаӡом, баша быҧсы ҭоуп, уи бзеилымкааӡои? Шаҟа бақәымчны бсахьа ҟабҵо зегь бзиан иҟалоушәа, убри аҟара есааира беицәахоит. Сара сеиҕьхоит ҳәа агәра бгозар, ак ҳаӡбароуп. Уи ацынхәрас баша есышьыжь ассир базыҧшуп, сара сгылоит, арҭ агәаҟрақәа зегьы рхала инҵәоит ҳәа.

Сыбжьы дуумызт…

– Нас сара иҟасҵарызеи?

Ари азҵаара сара сшьара сықәнаҟьеит.

– Шәара шәабиҧара аҧсҭазаара зҽақәзыршәо ракәӡам, адәныҟатәи аҭагылазаашьақәа ирыцәшәо, атәра иашьцылаз шәоуп! Бара сара сҧеиҧшгьы убасҵәҟьа баабит. Аибашьра зыҟалаз бдыруама, бара изыбцәызыз баби бани рыҩны, бара бқәыҧшра? Избанзар шәара хыхьынтәи ишәхылаҧшуеит ҳәа акәын ашәдырҵоз. Мап анацәкха – акымзарак. Зегь реиҳа ихадоу – уҽӡаны уҧшыр акәын. Цәгьарак ҟамларгьы

иудыруеи. Иааҳакәыршаны зегьы ирҳәозар аибашьра ҟалоит ҳәа, шәара шәақәгәыӷуеит уи ҳара иаҳҟьысрым ҳәа. Издыруада башьа икьымсыргьы, зегьы дара роуп икьысит, деиқәхеит Калаш ала дшәарӡыӡо дхысуа, зынӡа амца ахьакуаз. Усҟангьы иара иҟынтәи ҽытк анаанымхагьы шәара зегьы шәыҧшын, ишакәызаалак ишәхыжәгарц. Ишәхыжәгеит… даҽазнынӡа.

– Уажәы базыҧшуп сара исыцхыбгараны иҟоу, ачҳаразы амч быманаҵы ибхыбгар бҭахуп… Уи азы быхиоуп. Сара сынхарц сҭахуп, макьана ара сыҟанаҵ…

Сара сҽеиқәыскит. Сымч азымхеит аҵәыуара салагарц. Анцәа иныс! Усҟан аҧсхыхразы сыхиан! Амч сыларҵон агәаареи агәаӷи неилаҧсаны. Сара исҭахын зегьы срықәыҳәҳәарц, исырхыцхыцырц. Изакәызеи ирхәыцыз, аамҭа аиаанӡа анапҩахара!

Сан лылаҧш кыдхалан дгыланы дҵәыуон.

Хәычык лҽырҭынчшәа аиарҭа дныкәтәеит, лнапқәа лшьамхы иныкәылҵеит. Сара есымша ари ашәымҭа сазыҧшын. Ахәшә анумыхәо, баша анапкьысра уазыҧшуа уалагоит, зегьы ирыхәшәу еиҧш.

– Баб иашьа дцеит, уи иара иеибашьра агәра игон, ихеиҵон баша дшымеибашьуаз, аидеиа дазықәҧон. Уи аидеиазы мамзаргьы баша дахьҧсыз ицәгьоу ибзиоу аӡәгьы издырӡом. Аӡәгьы изеиҭаҳәом шьоукы зыҧсуа, даҽа шьоукы кыраамҭа рыҧсы зҭоу.

Ауаа бзиақәа акыраамҭа инхауазҭгьы, ацәгьақәа ҧсуазҭгьы сара исыҧхьаӡон адунеи кәыршоуп хшыҩдарала ҳәа. Иҟаӡам ацәгьақәеи абзиақәеи. Зегьы уаауп. Убри аҟынтә иҳәатәӡам ицәгьоу ибзиоу шьоукы ишҿарацәоу аибашьраҿы ианҭахо, егьырҭ – риарҭа ҧхаҿы рықәра акырӡа инаханы. Ҳара ацәыуара ауп иаҳзаанхо, ҳара ахаангьы ҳазыхиам урҭ роушьҭра.

Лара лгәырҩа ма изеиҧшроузеи – зны лхәычраантәи лҿаҧшылара иаҳагьы дыхшыҩдан дҟанаҵон. Илгәалашәон данқәыҧшыз ланду лҿы ақыҭаҿ дшаанхаз аибашьра алагамҭаз, усҟан, лара ақәҿиарақәа анылзыҧшыз, аҵаразы Будапештҟа дцараны дыҟан. Ари ахҭыс акырынтә еиҭалҳәаахьан. Август анҵәамҭа. Усҟан 19 шықәса лхыҵуан. Илзыҧшын илашарбагоу, зхы иақәиҭыз астуденттә ҧсҭазаара лҭаацәа дырцәыхараны. Ус иаалырҟьаны аибашьра иалагеит!

Лҩызцәа аперспектива аганахьала иманшәаламхеит, зынӡа аҵара рзымҵаргьы ҟалоит, абас иҟаз ахәыцрақәа лхы илызҭакӡомызт, агәкаҳара рхылҿиааун. Уи адагьы лара лхаҭа ақыҭа дзалымҵыргьы алшон, уи ааигәара иҟан арратә база, урҭ рабашьра акәын иазгәаҭан иҟаз.

Лара ахаан дылхашҭуам аофицар абри абазаҟынтәи, жәҩангәыҧштәалақәаз илақәа ицқьамыз гәҭахәыцрала илыхәаҧшуан усҟан лара. Ари закәыз? Ақәмақарра? Мамзаргьы лара илылаз ашәара акәзар аофицар қәыҧш иблақәа ирныҧшуаз? Ианакәызаалак аиаша еилукаар иуҭахуп – изакәыз уи усҟан иҟаз, лабҿаба иҟаз ашәарҭа, мамзаргьы ахатә ашәара? Ари азҵаара аҭак иаанарҧшуеит аибашьра аҵакы.

Лара 19 шықәса лхыҵуан, аҧсҭазаара лҭахын, иахьа сара ишысҭаху еиҧш. Аҵара, аҧсҭазаара алагәырҕьара, аха уи ацынхәрас агәыҩ-ҿыҩара ақыҭаҿ. Лҩыза хатә гәаҧхарала аррахь дышцаз еилылкааит, уи амшала аҳауаҿ икынҳалон ахаҳә дуқәа, лыҧсы шҭоу дызжышаз.

Лара дшыхәыҷыз илдырҵон ахацәа гәымшәақәан иҟазароуп ҳәа, аха лара илҭахын урҭ шәаргәындақәазар рыҧсқәа ҭаны иаанхарцаз. Уи азыҳәан лара лхаҭагьы дрывагыларц дыхиан. Знымзар-зны лҩызцәа руаӡәк инышәынҭраҿы ашәҭқәа рықәҵара лықәшәар ҳәа дшәон. Усҟан ларгьы дхаҵазар лҭахын – агәкаҳара аҟынтә, реиқәырхара ахьылҭахыз аҟынтә.

Ари аҵх хьанҭан. Сымцашоура халеит. Спатон. Гҧхыӡла избон ашьхақәа еиҵәарала иҩычаны. Сгәы бзиазшәа схы збон, амҩахәасҭа сықәланы сцон, аха сыҽесырҵысыр, шьаҿак ҟасҵар, сыкәша-мыкәша зегьы аҵысра иалагон, ашьац иаҵәара амаҭқәа реиҧш анахь-арахь иҳәазон. Срыҕрагылар ҳәа сшәон, урҭ зехьынҵьара иҟан. Сыҽесырҵысыцыҧхьаӡа даргьы аиҭаҵра иалагон. Амаҭқәа, зехьынҵьара амаҭқәа мацара. Снанагеит аҩнқәеи амҩадуқәеи рыбжьара, уа еилыхаран. Еилаҳаз амҩақәеи аҩнқәеи. Ауаа еикәагежьуа иқәп. Ааигәа игылоуп иҧҽеыз аҩны, аҩнуҵҟа иҟоу зегьы убарҭоуп. Изыхҟьаз сыздыруам, аха саҧхьа иаацәырҵит аҽыкәабарҭатә уада, еибганы, кьыс амамкәа. Егьырҭ зегьы ҧыххааса иҟан. Уи аҽыкәабарҭа иааҭыҳәҳәеит аҧҳәыс лхы, нас лара лхаҭа, деилаҳәан, аха асапын даганы дыҟан. Асапын лара илыдҩалеит, уи лара даргәаҟәуан, лыҽлырҵысыцыҧхьаӡа лцәаҽлжьы еиҵалон.

Абар! – лхы лырқьион лара, – сҽыскәабарц сҭахын, аибашьра сҽазыҟасҵарц. Лажәа далымгакәа акәакь аҟынтә даацәырҵын аӡә ҽҿиҵит: «Изҳәада ара

ажәа аибашьра. Шәымҵысын!». Сара сышьхынӷсалеит. Аҽыкәабарҭа иҭаз ани аӷҳәысгьы.

«Шьаҿак шәеиҭамҵын!» – уи, амаика шкәакәа зшәыз, атапанча наҳақәикит. Ҳаишьҭеиргылан, ҳнапқәа шьҭыхны ацара ҳадиҵеит. Аха избан сыздыруам, сара снапқәа сышьҭимырхӡеит, зынӡа исымаӡамзшәа. Сара схаҭагьы снапқәа сзыӷшаауамызт аӷхыӡаҿ.

Ӷыҭк ҳанынаскьа, саахьаҳәын атапанча самҵасит. Иара иманшәаламкәа иара иахь ахара далагеит. Ари асцена ҩыџьа ахәыҷқәа ахәмарга еимакны реисра еиӷшын.

Шәымҭак азы атапанча сымҟәыҵыҵәрааит, иара иаразнак уи ихы иаирхәан, аганахь деиҭаӷан дхысит. Иџырџырит ибла иаҵәақәа, ирышьҭарххны х-хык. Аха урҭ агәыџә ишыҭҟьаҵәҟьаз аҳауа иалахеит. Зехьынџьара ҭынчрахеит. Ахызаҵәқәа, имырццакыкәа аҭыхрааан еиӷш, сара исзааигәахан, ихьанҭахаз тсаны адгьыл иқәҳаит. Сара ҵаҟа сыӷшит. Ҵаҟа ишьҭан аҽыкәабарҭа иҭаз аӷҳәыс лыӷсыбаҩ.

Макьана мшаӡацызт сара абри сыӷхыӡ мыжда санарҿыха. Сааилыӷсаают, ари зегьы ҳаӷхьаҟа хгатәыс иҳауашәа сгәы иабон. Аӷҳәыс лыӷсыбаҩ сгәалашәан, еилыскааит хьаҵырҭа шыҟамыз…

Хьаҵырҭа ыҟаӡам…

АБАҔЫР

МАРИАМ ХИДАШЕЛИ

Аҳауа иалачын иблыз арезина афҩы, – аподиезд аҿы стәоуп, амардуан аҿы сырзыӡырҩуеит абжьқәа, аамҭа-аамҭала аҩбатәи аихагыла аӄынтә иааиҩуа

– саб иашьа арациа дазыӡырҩуеит, сара сыҧшуп уажәымзарҿуажәы даадәылҵны аибашьра нҵәеит ҳәа сеиҳәап ҳәа – уажәоуп уи аилкаара анысҭаху. Исыздыруам уи абри еиҧш аҵакы ду замоу, – егьа еилыскааргьы иӄалаз узыҧсахуам – аха уезгьы еилыскаар сҭахуп, уи сара сзы иаҵанакәа рацәоуп.

Сшьапқәа срыхәаҧшуа схәыцуеит, ҧыхьа ишыӄаз еиҧш уаҳа хаангьы изыӄалом. Сара акрассовка шкәакәақәа сышьоуп, – сара урҭ аасхәеит иҳаҩсыз амзазы, исышьасҵарц сгәы иҭаӡамызт аҵаратә ашықәс иалагаанӡа, аха уажәы схәыцуеит – ари аибашьра нҵәарушь ҳәа сыҧшуа стәазаауазма?

– Амардуанаҿ бымтәан, – сара саахьаҳәын саб иашьа Бираг ибла цәышқәа сырҭаҧшит. Уи акарабин икуп, ҵаӄа албаара даҿуп, – амардуан хьшәашәоуп, ахьҭа былабҵоит, – иҳәан, ишиӄазшьаз ала дааҧышәырччеит, цәырӄьарак азы аиллиузиа узцәырҵуеит уи абри ишәарҭоу адунеи ахь дцәырымҵуазшәа, ус баша иҩызцәеи иареи уарашк ажәра ицоушәа, ахәылбыҿха аҵыҵындра иманы дхынҳәуашәа, нас иареи сареи шаанӡа ҳаицәажәоушәа.

– Еи, – уи адәылҵырҭаҿ дгылоуп, дхьаҳәуеит сара сахь, – бысзыӡырҩуашәа ӄабҵаргьы ауан! – аҭакс сара саачан, сгылеит, иара дсалацәӄәуеит.

– Абзеираз, Зарина! – сылаҧш дныҵшәоит, сара еимӄьарак иалызбаауеит акарабин ацырцырра, сыҩны сишьҭалеит, уи диадиа Шамиль имашьына

дынҭалан дцоит, – избан сыздыруам, аха изҿысҭыр сҭахуп Ахсар – сашьеиҳабы, макьана иабџьар арыцқьара дшахьымӡац, ус агара шыҟамлоз, аха жәакгьы аҳәара сахьӡом, ак сыхәда икылагылоуп, схәаҽеоушәа збоит.

– Зарина! – сан абалкон дықәгылоуп, дгәаҟха, дааҧсаха, – аҩныҟа бнеи! – аҩныҟа анеира зынӡаск ишысҭахымгьы, схы сырҵысуеит, хыхь схалоит.

Ахсар аишәа дахатәоуп, иажәхьоу агазеҭ нарҳәаарҳәуа, уи аԥәа дакуашәа дыҟоуп, есыхәылбыҽха заа дшышьҭалогьы.

Зны-зынла иара сихәаҧшуеит, иакәӡамшәа збоит, ҧыхьагьы длахҿыхны дгәырҕьо дыҟамызт, аха уажәы зынӡа ажәак узиҿыхуам, аҵыхәтәантәи аамҭазы есымша хәыцрак далоуп, џьара даланахалан, икәша-мыкәша ҳара ҳаҟамзшәа.

– Саб иашьа дцахьеит, – сҳәеит иҭахәаҽыз сыбжьы ала, иааигәара снеит. Аха Ахсар илаҧшгьы са сахь дымҩахеит, аганахь дыҧшуан.

– Издыруеит, – аҭак сиҭеит, сара сыхәда ҩаҧхьа акы нкылагылеит.

– Узимазҵаауеит дабадәықәу? Сааҭла икәыртка ахәаҧшрат ацкыс уи иаҳа еиҕьӡами? – сара иаҧхьа саалаҟәит, иара зегьы дара роуп сара дсыхәаҧшӡом.

– Сара сзы зегь дара роуп.

– Уи ус акәӡам! – уи дсыхәаҧшырц идасцалар сҭахуп, аха лҵшәада.

– Бцо-бааура аибашьра хҭагылоуп ҳәа схы бгеит, иазхоуп… – иара иаразнак деибакуеит, аҵыхәтәаны дҩагылоит, агазеҭ аишәа иныкәыжьны.

– Хара ҳеы ииашаҵәҟьаны еибашьроуп! – сыҵаҳәҳәан саргьы сҩаҵҟьоит.

– Ишҧабзеилымкаауеи, заа ма ихьшәаны зегь дара роуп ҳхаббалоит! – уи ибжьы убри аҟара агәаареи аԥәымҕреи анубаалоит, слымҳақәа снапала исырџьгәарц сҭахуп, уи ус акәӡам, мап, уи ус акәӡам.

– Ус умҳәан! – аҳәҳәарахь сианагоит, даҽа хәыҷӡак ауп исыгу агәаареи ахьааи рҟнытә аҵәыуара салагарц.

– Зарина! Иахьа ма уаҵәы зегь дара роуп ҳхаббалоит ари ишәиу адгьыл аҿы, аӡәгьы иитҳахым ихшыҩдароу аидеалқәа хьчо! – Ахсар дсыхәаҧшуеит, арҭ ажәақәа аҳәызбақәа реиҧш исгәыдиҵоит, – сцәа ианырыуеит урҭ рыцыҧхьаӡа раахарақәа.

– Мап! Мап! – садҕьазкылан схы сырҵысуеит, – уи ус акәӡам, ҳара…

– Сара исызхоит сқәыҧшратәи максимализм, уахьцалак нҵәамҭак ауп иҟоу. Ари аибашьра хлымӡаах аҿы сзыдгыло еилыбкаар бҭахума? Аӡәгьы. Урҭ рызынтәгьы еиҧшуп. РЫЗЫНТӘГЬЫ. Рызынтәгьы ауаа ҳшьоит ҳәа идәықәлоит, ус акәзар, сара сҟынтә базымҧшын… – аха алгаха дахьӡом, сан ахәыҟаҵарҭа даадәылҵуеит, дышҵәыуаз лыблақәа ирхыблаауа, лнапқәа ҵысуа.

– Ахсар! – ижәҩахыр аанылкылар лҭахуп, аха сашьа иҽлымижәоит, ашә ашҟа иҽынеихоит. Сан дыҩуа дишьҭоуп, – Уабацо?

– Џьаргьы. Ҧшак насҿасырсуеит, – иааркьаҿны аҭак ҟаиҵоит.

– Хара умцан, уажәы ишәарҭ… – диҳәоит лара, аха Ахсар ауада ддәылҵны дцеит.

–Уи ус акәӡам… – саақәыҕәҕәаан исҳәеит сара. Сан са сахь даахьаҳәын, аха акгьы лымҳәеит, – УИ УС АКӘӠАМ! – еиҭасҳәоит сара.

–Ачеи бызҭасҭәоит, – еиҭах ахәыҟаҵарҭахь дцоит, сара ари аилымкаараҿ сааныжьны, – мап, сара сшәаӡом, абри зегьы нҵәарц ауп исҭаху.

Ус баша инҵәарц.

Аха, уи аамҭазы акгьы нҵәаӡом, уи ииасӡом. Саб иашьа икәыртка шыкнаҳаз икнаҳауп, иара аҭыҧаҿ, сара аамҭа-аамҭала уи аҧхьа саангылоит, кыраамҭа сахәаҧшуеит. Иара дхынҳәуам, иаҳхыҧрааува аҵәиҧрыгақәа рыбжьы ибжьааҧнытәхеит – уи ауп зегьы реиҳа ишәарҭоу. Сара ҩаҧхьа аподиездаҿ амардуанаҿ стәоуп, сашьа днеиааины даныхынҳәуа, – аҵыхәтәантәи аамҭазы иареи сареи уаҩҵас ҳаицәажәаӡом.

– Ҩаҧхьа ара бтәоума? – дсазҵаауеит Ахсар, аҭакс схы сырҵысуеит. Иара сааигәара даатҟгылан, уамак дымхәыцкәа дсазҵаауеит, – саб иашьа макьана дмааӡаци? – сара схы сырҵысуеит.

– Ара бтәанымхалан, сан ҩаҕхьа хьаас илкуеит, – иара хыхь ахалара далагоит, сара ирласны иара иахь схьаҳәит.

– Аланиа аҵахеит! – иара даатҟгылоит ҳамҭак, аха сара сахь дхьаҳәӡом.

– Издыруеит.

– Ахәмарра уақәымшәазар, иудырырц уҭахызар ҳәа сгәы иаанагеит. Ахәмарра уиаҟара аинтерес амамызт ҳәа рҳәоит… – сара сыццакны сцәажәоит, исҭаху схәааанӡа дцар ҳәа сшәаны.

– Сара сзы зегь дара роуп, – иааркьаҿны иҭак иҳәеит Ахсар, ишьҭахь ашәгьы наиркит.

– Ииашану...? – аарла сыбжьы уаҳаратәы исҳәоит аҭацәырашҟа схы рханы, иара иахь схьаҳәырц, сихьӡарц сҭахуп, мамзаргьы зынӡа абри ашә ҕысәырц, аха агылара сәаназыскуа, избоит …

Сшьапы иақәтәоуп абаҕыр. Зынӡа аԥреицьны, аӡын ҵааз акәушәа. Уи хәыҷык иҵысуеит, скрассовка шкәакәа иқәтәоуп, џьара аҕыррагь агәы иҭаӡамкәа. Сара хәыҷык слаҟәын, ашьшьыҳәа снапсаргәыҵа инансыртәалеит, уи аԥархxаӡом, аҕырра агәы иҭаӡам, схы-сҿы инадыскылеит, уи ахы хәыҷы сқьышәқәа надсырҕәҕәалеит, иаргьы уажәы ашәарҭа иҭагылоуп.

– Ара уабаанагеи, сҵыс гәакьа? Аҵәиҕрыгақәа рышьҭыбжь узамышьцылеит акәу? Избан, избан, шәара шәҕырны шәзымцозеи? – аҵыхәтәантәи сажәақәа рҿы сыбжьы цан, схәыҭ-хәыҭра хәыҷы-хәыҷла аҵәыуарахь иасуеит, избанзар сара абаҕыр скуп.

Акгьы зхарам абаҕыр ҵаҕа хәыҷы, уажәшьҭа сара зегьы еилыскааует ҳәа сгәы иабоит… аха зегьы дара роуп, сқьыз-қьызуа сҵәыуеит, сыԥсзеиқәкуам, избанзар уажәы иареи сареи ҳаиҕшуп.

ИҦСЫҼУ АҴАҴҔӘЫРКРА

АЛАН ЦХУРБАЕВ

– Акырҟалама, бзеироу? – акресло иқәтәаз ахаҵа зегь шизеиҧшымыз арбара иҽазикуан, аха ишьапқәа реиқәыршәашьа ҧыҭк ихнарбгалон ари ахаҿсахьа.

– Уара ҩынтә усазҵаахьеит, – лара аҧенџьыр дадгылан, адәахьы аӡәы ибара дазыҧшызшәа, уи ала илнубаалон хьаак шлымаз.

– Бҿаҧшылара ус иҟоуп… – дылҟәаҵуамызт иара.

– Абжьааҧнытәи сҿаҧшылароуп.

– Сара акыр ҟалазар сгәахәит.

– Ибзиоуп…

Аҧенџьыр аҟынтәи адәахьы иалкааны иубаша егьыҟамызт. Аҩнқәа, урҭ рышьҭахь ашьхақәа.

– Абжьааҧнытәи сҿаҧшылароуп, – еиҭалҳәеит лара, аҧенџьыр аҟынтәи дымхьаҳәкәа.

– Ибзиоуп, – иҳәеит иара.

Абжьааҧнытәи амшқәа рзы урҭ ҿырымҭыргьы ауан, аха уажәы, ауадаҿы нҭынчраха, урҭ иманшәаламыз ааҭгыларақәа иаразнакҵәҟьа аҵаа ҧҽыха дуқәа иреиҧшхон, аҧенџьыр анаҩс иҟаз анҭ ашьхақәа рҟынтәи руада адашьма иқәҳаны иҧыххаа ицоз.

– Ҩымшуп аҭел дамысуеижьҭеи, измааноузеи, дыӡит, дасуам.

– Сара агәра ганы сыҟоуп уи лассы дшыхынҳәуа.

– Ас агәра ганы узлаҟоузеи? – уажәы лара даахьаҳәит иара иахь, лылаҕш неихылгеит, раҕхьаӡа акәны дылбазшәа. Ахаҵа ҿиитӡомызт.

– Сара еилыскаауеит, сгәы шьҭухыр уҭахуп. Аха агәра ганы уаныҟам, агәра ганы сыҟоуп ҳәа иуҳәар ҟалом.

– Уи илымшозар ҟалап, ус баша, илшом, уи ауп иҟоу, – далагеит ахырҟьиара,

– Аибашьраҿы зегьы амобилтә ҭелқәа ркуп ҳәа бгәы иаанагома, уи уа деилахазар акәхап, бара бахь дзасуам.

– Саргьы издыруеит уи уа дшеилахо, ари еибашьроуп, иагьа умҳәан, еибашьроауп, – лара хәыҷык иаҳа лыбжьы ҳаралкуа далагеит, – урҭ уа зегьы еилахоуп, дара-дара еиҿахысуеит, нас аӡәы дыҕсуеит, даҿеаӡәы аҩныҟа дцоит. Убри ауп уажәы уа дызҿу, сара зегьы еилыскаауеит.

– Бара быҿебырҭынчроуп, бгәы шеилашәо еилыскаауеит, – акресло иқәтәаз ахаҵа ииашаны имчқәа зегьы рыла иҿазишәон дыгәцаракҩны дыҟазарц, уи ишьапқәа еиқәихын адашьма иқәиргылеит, аха иаҭахыз ажәақәа ҿеишәа изыҕшаауамызт. – Акала бҿахга.

– Ааи нас. Ашәҟәы аҕхьара салагарыма? Иаҳҳәап, иарбан? Исабжьга акы. Уахәаҕш ара урҭ шаҟа иҟоу, шәкыла. Иара урҭ зегьы дрыҕхьаны дырхысхьан! – лнапы шәҟәыла иҭәны игылаз ашәҟәықәҵарҭақәа рахь иналырхеит, ҿ ара иҟам ҳәа аӡә днымхеит, агуманистцәа мӡанрақәа. Аиаша уасҳәап, урҭ ирыҩуаз зегьы хшыҩдароуп, уажәоуп ианеилыскаа, зынӡа хшыҩҵак рымаӡам. Дара рышәҟәы ҟәышқәа рыҩуеит, нас цьашьахәыс икны урҭ ирыҕхьоз аибашьрахь дцаны уа дыҕсуеит. Нас? Угәы ишҕаанаго, уи аҕсра аҕхьа ашәҟәқәа дрызхәыцуама? Урҭ ицхрааауеит ҳәа угәы иаанагома? Башоуп. Урҭ изакәызаалак хырҳагарак рылам.

– Ашәҟәқәа уи азы акәӡам изыҟоу. Ашәҟәқәа …

– Аиеи нас, уажәшьҭа иумҳәо ашәҟәқәа ҳдунеи иаҳа еиҕьны, иқьианы иҟарҵоит ҳәа, – иажәа ҿахылҵәеит лара.

– Ҳәарада, ак ҟарцоит, – иҳәеит иажәақәа дрықәымгәыӷуа, аатгыларак ашьтахь.

– Аиаша уҳәоума? Ара аибашьра ҳаҳә икылагылоуп, уара аҟазара ахәартара уалацәажәома? Аа, уӡырҩы, – ус хыхь ҩаӷхьа атцәиӷрыга абжьы ааган, лнацәкьыс хыхь, ажәҩанахь ишьтылхит, – абар уара уҟазара. Уажәы иҳақәҳауеит шә-килак ицо бомбаны. Изакәытә инсталлиациахои! Аперформанс!

Аимак иаахтцәаны иара иқәманшәалахомызт, аҿымтра еиӷьеишьеит, лара ҩаӷхьа дааҳәит ашьхақәа рахь.

– Иудыруама уара ӷҳәысс сызуццаз? – иара убас иаалырҟьаны инацылтцеит лара. – Избанзар уара ашәҟәқәа рыгәхьаа укӡом. Урт раха умаӡам. Уара ус баша иуҳәоит урт адунеи ҟарцоит иразны ҳәа, уара урт шаҟа урыӷхьахьоузеи? Хәба? Ҩба? Сара уи сгәаӷхоит, иишан. Уи бзиоуп. Исцәымӷуп аинтеллигентцәа зегьы, рышәҟәқәа рыда аӷстазаараҿы уаҳа ак зымбо. Инхоит тәым ӷстазаарала, ус акәӡами? Иудыруама иара сызилтцыз? Сгәы кыдихит ашәҟәқәа рыла. Уи зехьынџьара дыҟан, ара ада, сара сҿы ада. Аӡатцантәи анышь аҿы, ашьхараҿ, амшынаҿ, абри ауада ада, саагәара ада. Есыхәылбыеха исзеитеиҳәон дахьыҟаз, уа иибақәаз.

– Аа, абар, уажәы аибашьраҿ дыҟоуп, – иҳәеит ахатца.

– Ус ауми, аҩстаа иигаша, ус ауми, аибашьратцәҟьаҿы. Ашәҟәқәа рҿы еиӷш акәымкәа. Убри азоуп абра сызгыло сгәыӷжәа-хыӷжәо агаӡа леиӷш, избанзар уи ашәҟәқәа ныкәтцан, ашәақь шьтихит. Уажәы табиа гәымхак дтатәазар акәхап, ашәҟәқәа дрызхәыцуа, уи дзымдыруеит. Аӷстҳәаақәа дрылаӷыруеит. Уи деиқәшәаӡом. Убри азоуп сгәы зыӷжәо. Уи деибашьҩызтгьы, ас ихьаазгомызт, Анцәа иныс!

Ус ауада ашә аатын, абду дааҩналеит.

– Ари атакәажә еилага сыбласаркьақәа ахьылгаз бдыруазар? – ари афраза зынӡа ианааломызт арт ҩыцьа реиҿцәажәара, убри аҟынтә ларгьы иаразнак атак лзыҟамтцеит.

– Мап, даду, исыздырӡом нанду убласаркьақәа ахьталтцаз

– Ари аҭакәажә еилагалхы цеит, есымша џьара иҭалҵоит, нас илгәалашәаӡом. Нырцә ауп уажәшьҭа уи илҭыҧу, анцәа иныс… – дыгәрымуа абду ауада дындәылҵит иҵырҟьаҧқәа адашьмаҿы ишьҭархәазо.

– Ибдыруама сара сызлылҵыз? Ас гәаартыла ҳаицәажәозар… – иаацәыригеит иара итема.

– Сара адиуан сықәиоуп, Битлз сазыӡырҩуеит. Бара ибдыруеит, уи бзиа избо усуп, адиуан сықәианы Битлз азыӡырҩра. Сара ашәҟәқәа сырмыҧхьозар ҟалап, аха амузыка бзиа избоит. Избанзар акгьы иазхәыцтәӡам, ашәҟәы аҧхьара ашьҭахь еиҧш, ус баша уазыӡырҩуеит, агәахәара уоуеит. Ажәакала, абжьааҧнеиҧш сықәиоуп, ус лара дсазҵааит, уара машәырла иумаӡами Пресли ианҵамҭа? Убри аамҭаз лара асаркьа аҧхьа лылақәа лышәуан. Сара сықәиан, сыҧшын лара даналго ҳәа, лара лҽыҟаҵаны, Пресли думаӡами ҳәа даақәгылеит.

Абра иара иаалырҟьаны ацәажәара даҟәыҵит. Изеилымкаауазшәа абри зеиҭеихәо.

– Нас, иҟалеи? – дҵааит лара аинтерес лоузшәа.

– Ҧшьышықәса ҵуан ҳаицынхоижьҭеи, иҟамыз ҳәа егьыҟамызт, ацәгьагь абзиагь. Абри аамҭа аҩныҵҟа раҧхьаӡа акәны амузыка иазкны дсацәажәар лҭаххеит. Избанзар лара амузыка дазҿлымҳамызт, уи бзиа илбон аҧара, нас иога, уи зынӡа лхы еиланагон, уаҳа акымзарак. Убри аҟынтә, илҳәоз раҧхьа исмаҳаӡеит, нас амузыка абжьы сырмаҷын, абҳәазеи ҳәа слазҵааит. Лара лҽылшәуеит, егьеиҭалҳәоит, Пресли… Иаразнак сҽеимкәа схы збо салагеит, ҳанеицәҳалоз, асаанқәа анҧаҳҿеуазгьы ас сҟамлацызт. Пресли, аҩсҭаа иигаша! Сара исхашҭит уи дызусҭаз. Хышықәса исыцынхоз, хәыҷык адамхаргьы смузыкатә гьама лзымдырӡо. Убри аҟара сҽеимкәа сҟалеит, адиуан аҟынтә сымгылар ада сылымшо… усҟан еилыскааит уи ишынҵәамҭаз.

– Уаангыл, ишҧа, Пресли бзиа думбаӡои?

– Дбаны саанхом уи аџьма.

– Еилкааупъ. Ари азҵаара ашьҭахь скаужьуама, мап? Ҳара ҳаибагеижьҭеи митәык ҵуам.

– Ҳара, ҩымз…

– Ыы, ус анакәха, сара макьана аамҭа сымоуп. Уаангыл, иумҳәози урҭ еиқәшәахьан ҳәа? Битлзи Пресли?

– Ааи, зны еиқәшәахьан. Нас уи акраанагома? Битлз шықәсыбжак аҟара иҳәон дырҕыларц, уи адагьы, уи ахәылҕаз иазку фотоҭыхымҭакгьы ыҟам. Уи азин риимҭеит афото аҭыхра.

– Избан?

– Издыруада? Уи дџьоушьаратәы дыҟан, ихазы амифқәа ихәыцуан, аха ииашаҵәҟьаны иуҳәозар, иара ихаҭа дзаҕсаз? Аҕьалпал зыхҟьеи? Ҩбаҟа итәымыз ахитқәа иҳәеит ианаамҭаз, уаҳа акгьы.

– Исыздыруам, иашәақәак сгәаҕхон.

– Урҭ иара итәӡамызт.

– Иара урҭ итәны иҟаиҵеит. Ибзиоуп, иумаскуам. Уаалаган сынкауժьыр, сара уажәы уи сазыхиам.

– Уи акәымызт исҳәарц исҭахыз.

– Издыруеит. Сыхәмарны ауп ишысҳәаз.

– Ибзиоуп, – иҳәеит уи, иара иҭоурых лара лхаҿы ҭыҕк шаннакылоз еилкаауа, уи ҳамҭак лхәыцрақәа дрыхнагеит. – Уи бзиоуп, бара макьанагь быхәмаруазар.

Еиҭах ашә аатын, ауада дааҩнаҕшит зықәра инеихьаз аҕҳәыс.

–Ари сҭаҳмада иаахҵәаны ихы еилаҕсеит, – далагеит гәынамӡаратә бжьыла, – бара иҟалаз бдыруама?

– Иҟалазеи, нанду? – иныҟәырҩны аҭак ҟалҵеит амаҭа, – исаҳә иҟаиҵаз.

– Уи ателевизор абжьы ирдуӡӡеит, схы иалшом.

– Уи ҽеишәа иаҳаӡом, ибымдыруеи.

– Уи аамҭаз агазеҭ даҧхьоит.

– Ус акәзар, ибласаркьақәа иҧшаазар ҟалап?

– Ааи, сара урҭ сҵәахит, агазеҭ имырхәархәарц, уи абжьы сҧырхагоуп, сзыцәаӡом.

– Ӛеишәа ибзымҵәахит, нанду, – азхьаҧшра маҷ нацҵаны аҭак ҟалҵеит амаҭа.

– Сара архьшәашәага иҭасҵеит, аха уаагьы иҧшааит, иббома агәхашҭра имоушәа ҳаижьоит, иара ихазы акы аниҭаху ихы ибзианы аус ауеит, аҭаҳмада хца.

– Архьшәашәагаҿ ибҵәахыма?

– Ахәшә ахьҭаз ашьҭахь, уи ахәшә бзиа ибаӡом, убри азы ашьҭахь исҵәахит. Уи уаагьы иҧшааит. Сыҧсҭазаара зегьы бжьихит, анышәынҭра ауп уи дзыриашо.

Аҭакәажә ашә алыркит, лмаҭа лыбжьы рдуны аччара далагеит. Елвис Пресли дызцәымӷу ахаҵагьы икресло дахьықәтәаз дааҧышәарччеит.

– Урҭ дара-дара анышәынҭрахь еибагоит, – лҳәеит лара, лҽанаалырҭынч, – уӡырҩы, ажәабжь ҿыцқәа ҳарзыӡырҩып, џьара акыр рҳәозар, аха урҭ ирҳәо «иҭахаз ыҟоуп» ҳәа ауп, хаҭала акгьы… Уажәы дыхьыҟоу здыруазар, иарбан хәҭоу, дсыҧшааргьы ҟаларын.

– Уи хымҧада дрыҧшааует.
– Ааи, ааи, уи уҳәахьеит, – игәалалыршәеит, нас ҿыц далагеит, – уахь зынӡа дызцазеи, еилкаашьа сзаҭом, ма хәарҭарак изыҟаҵонда… Уара иудыруама, уи уахь зынӡа дымцар илшон, иудыруама? Акласс ицҭаз иҩыза аминистрраҿ аус иуеит, абарҭ аусқәа рганахьала, аруаҩуп. Сара шәынтә иасҳәеит уи аҭел дизасырц, шәынтә! Иара мап икит. Апринципра илоуп. Абарҭ ашәҟәқәа дрыҧхьацәахьеит, дыпринцип уаҩхеит, ауаҩ ҧсыцқьа. Сара иасҳәахьан уахь узцои ҳәа. Уара уабаҟоу, аибашьра абаҟоу, абиблиотека анаҩс џьара умнеиӡацт, иара «аамҭа ааит» иҳәеит. Апафос ацҵаны, ааҭгылара ҟаҵаны, ихы лаирҟәын, ус иҳәеит «иааит сара саамҭа». Иарбан аамҭоу, аҩсҭаа иигаша? Уара иалкаау уреиуома? – лыбжьы гон иаҳа ирдуны, – Уеиқәырхаҩны ухы уҧхьаӡоит. Уахь узцои, ухы ашәарҭа иҭаргыланы.

Иара исеиҳәаз удыруама? Сара ари ахада сыбжьы истеит, исыхәҭоуп иара идҵақәа рынагӡара. Ухаҿы иузаагома? Ухаҿы иузаагома ари агаӡабызшәа? Ахада изы аибашьрахь ацара! Сара иасҳәеит ари неиааираӡам, уа ахысра аҭахуп ҳәа. Иудыруоу исеиҳәаз? Сара ирықәымкӡакәа схысуеит. Ирықәымкӡакәа… Ухы иузҭакӡом уи дшеиқәшәам Зегьы иқәыкны ихысуеит, иара аӡәы иқәымкӡакәа. Ахеилаӷьса, ихыҭҳәааау дунеик аҿы дынхоит. Сара ҩышә процент агәра згоит уи ус шыҟаиҵо. Уи дыхәмаруеит, аӷьсҭазаара далахәмаруеит, ихы иҭеикәаҳаз апҟарақәеи апринципқәеи зегьы рыла. Ахеиқәымшәа! Ас аҟаҵара ауам, ари ахбзиабароуп. Уи ауаа дрызхәыцӡом, иҷкәын дизхәыцӡом, сыгәхьаа иkым, апринципқәа мацара! Апринципқәеи аӷьсыцқьареи! Ахада иҳәазар, ицатәуп. Ахада ихы еиқәшәамзар, ииҳәо ада уаҳа ак имбозар, ахамаӷьагьа, уи иара хьаас имаӡам.

Ус ауадаҿ ҩаӷьхьа ашә аатит, ашәхымс аҿы абду дцәыррҵит.

– Шәара ара шәаҕьуеижьҭеи ари хеиқәымшәа иҟалҵаз бдыруама? Лара уажәшьҭа нышәынҭроуп илҭаху, аха дҭынчхом…

– Анцәаду, сгәы шӷьаӷьышәҵәеи, – иажәа ааӷьылҟан, аҳәҳәарахь диасит, – шәара шәгәы ахымшәаӡеи шәыӷьсҭазаара. Шәааҟәымҵӡакәа аицәҳара шәаҿуп, шәҿышәшьит. 90 – 90 шықәса шәхыҵуеит, иахьамзар уаҵәы шәыӷьсуеит, аарлаҳәа шәыӷьсы ҭоуп, аха есымша шәеизыҕьуеит, ус зыҟашәҵозеи? Аӷьсҭазаара ахықәаҿ шәыҿшәзмырҭынчӡои? Шәыӷьсҭазаараҿы шәхы ада аӡәгьы дышәҭахӡамызт, ус шәаанхеит. Аибашьра цоит, уигьы хьаас ишәымам, уа шәмаҭа иаб дыӷьсызаргьы ишәхьаам, аицәҳара ауп шәызҿу, – дыҳәҳәон лара иаркыу ашә ашҟа лхы рханы, избанзар лажәақәа згәамӷьхаз абду иуадаҿы иҿиҵәаххьан, – Схы еилагазар ҟалап, анцәа иныс, уа аибашьра цоит, зынӡа иааигәаны, зегьы ҳанҵәар ҳалшоит, арҭ аҩыцьа еибашьрада инибарҵәоит, еснагь убас акәын ишыҟаз, исзеилкаауам, ус зыҟарҵозеи, абас изынхозеи?

Ҩаӷьхьа иҭынчрахеит. Битломан ҿиҭуамызт, ииҳәаша издыруамызт… Нас еиҭеиҳәеит, уи кыр иаанагоушәа:

– Уи дхынҳәуеит, иббап.

Лара убас иақәырҕәҕәаны дихәаӷьшит, иара иҭахӡамкәа аҳәара иқәшәеит ус зеиҭеиҳәоз.

– Ус баша схәыцуеит, иара икылкаан дымхысуазар, уахьтәи аганахьгьы иара иҩыза еиқәымшәак дҟалап. Адунеиаҿ уи имацара дҟалома? – иихәашаз иҳәеит, ибжьы агәыҕьра ацҵаны, аха ихы дахьақәгәыҕуамыз аҟынтә икресло аҿы даахәыцымыцит. Лара дышихәаҧшыц дихәаҧшуан, аха даҽа ҽаҧшышьак ала. Ҽымҭак ашьҭахь ауадаҿы архьшәашәага абжьы рдуны аусура иалагеит, аҧҳәыс ҭынч «агаӡа» ҳәа лҳәан, дҵәыуо ауада ддәылҟьеит. Ишурҵәилакгьы, уи аҽны иара иахәҭаз ажәақәа изымҧшааит.

1
10
100
1000
TAB STOP SET
T
Y
U
I
O
P
G
H
J
K
L
B
N
M